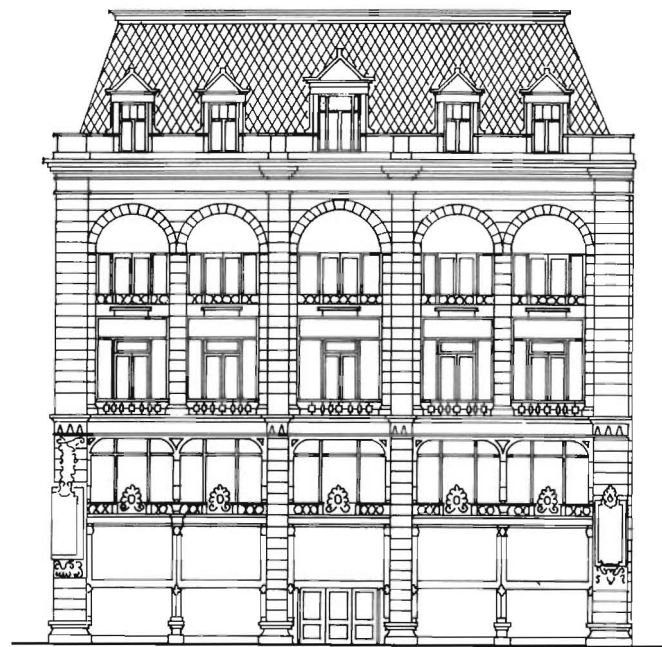

SCHELTEMA HOLKEMA VERMEULEN

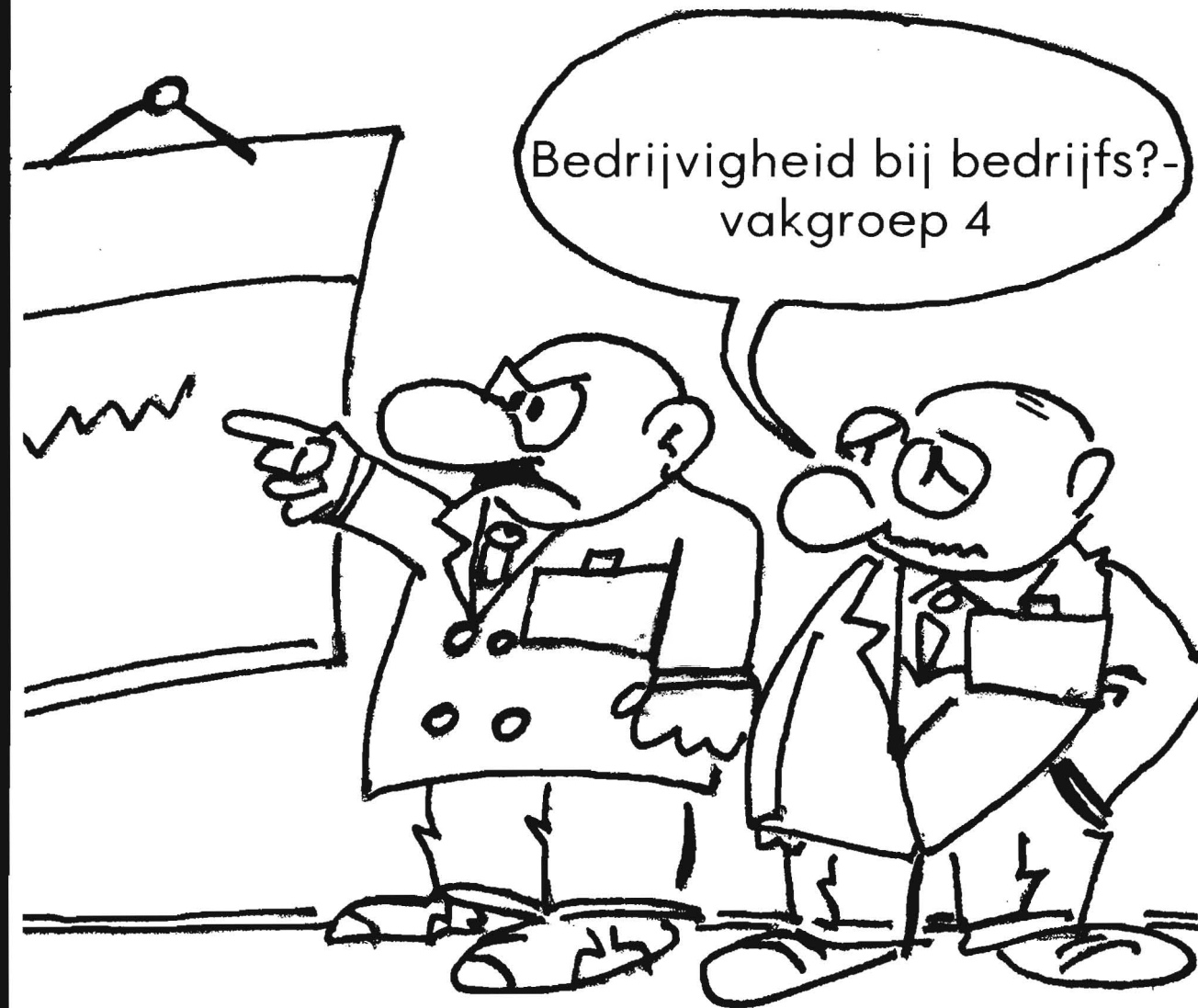
Een ruime keuze op het gebied van:
**accountancy, financiering, automatisering, marketing
 organisatie, economie, geografie**

King, A.D. (ed.), Buildings and Society, Essays on the social development of the Built environment. Routledge & Kegan Paul, 1984 (paperback ed.)	f 55,05
Douglas, I., The Urban Environment, Edward Arnold, 1983	f 55,05
Badcock, B., Unfairly Structured Cities, Basil Blackwell, 1984	f 47,15
Webber, M.J., Explanation, prediction and planning, the Lowry model, Pion 1984	f 66,00

scheltema holkema vermeulen b.v.

boekverkopers sedert 1853 spui 10, 1012 WZ amsterdam tel.020-2672 12

**vakgroep 4, deel 1
 interviews met De Jong, Cohen Verburg**

REDACTIE

Pieter Boot
Adriaan Dorresteyn
Joke Jansen Schoonhoven
Jos Jongstra
Marcel Klopper
Herman P. Kreulen
Marcel Michelson
Ruurd Mulder

ADRES

Jodenbreestraat 23
kamer 1339
1011 HN Amsterdam

telefoon: 525 2497

Adreswijzigingen:

Studentenadministratie
Jodenbreestraat 23
1011 HN Amsterdam

Reacties

De redactie stelt zich open voor reacties, behoudt zich echter het recht voor deze in te korten.

ADVERTENTIES

Advertentietarieven zijn op aanvraag verkrijgbaar.
Opdrachten bij voorkeur schriftelijk aan de redactie richten.
Voor telefonische inlichtingen:
(020) 525 2497 - 525 4134
(02209) 1818 (Ruurd Mulder)

Rostra verschijnt gemiddeld acht keer per jaar in een oplage van 2500 exemplaren.

COVER

Dick van Hell

DRUK

Kaal Boek, Nwe Herengr. 61, Amsterdam.
telefoon: (020) 262 908

REDACTIONEEL

Informatie verschaffen is een spel. Journalistiek is een kunst. Deze twee stellingen behoeven toelichting. Hoe vaak komt het niet voor dat een breed lachende politicus de meest drastische ingrepen verkoopt alsof het een nieuw wasmiddel betreft? Vaak. Heel vaak. Bijna iedereen in de politiek weet dat feiten alleen er niet toe doen. In de politiek draait het om de feiten die de kiezer te weten komt. Daarom zal een politicus, een voorlichter, een public-relations man en een chef propaganda een mooie opstelling van sommige feiten maken.

Het is de taak van de journalist om achter deze opstelling de andere feiten te zien. De verscholen feiten; de feiten waar het eigenlijk om dient te gaan. Vooral ten aanzien van sociaal-economische politiek blijven veel belangrijke feiten uit het zichtsveld van de kiezer; vaak het slachtoffer.

Voor een sociaal-bewogen journalist ligt daar een mooie taak. Rostra's Harko van den Hende voelt zich aangetrokken tot die taak. Hopelijk zal hij, nu economisch redacteur bij het dagblad Trouw, de kunst verstaan de verscholen feiten te belichten.

Door het mooie weer en de vele vrije dagen is de redactie tot het wijze besluit gekomen dit tot een dubbel nummer uit te roepen. In juni produceren wij het dubbele zomernummer. Pas in augustus valt er weer een volledig enkel nummer te verwachten. Op pagina 18 hebben wij een oproep geplaatst om in de toekomst het uitbrengen van Rostra mogelijk te maken.

INHOUD

Basisinkomen, RM	pag. 3
Onder economen, PB	pag. 4
Vrouwenwerkloosheid en conjunctuur, Charles Terwindt	pag. 5
De manager van morgen, Drs Langendijk, Drs van Offeren	pag. 7
Wie krijgt de schuld, Joost van Roon	pag. 9
Ecoline, Steven Adolf	pag. 11
Bedrijvigheid bij Bedrijfs?, JJ, RM, HPK, MM	pag. 12
Arbeiderszelfbestuur, RM	pag. 16
Integrand, Kees Kerstens	pag. 18
Ultverkocht, Yang-la Man, Dirk Jan vd Poel	pag. 19
Raad en Daad, MM	pag. 23

Raad en Daad

Sommige mensen lezen slecht. Andere mensen lezen te snel. Vooral zo'n achteraf pagina als deze, vol saai boekstaven van raadsbesluiten wordt daar gauw het slachtoffer van. Zo kreeg de redactie laatst redelijk onverwacht een delegatie van AIESEC op bezoek. De heren Pol, president, en Ter Woort wilden een mededeling over hun activiteiten in Rostra plaatsen. Eerder dit jaar mocht de Aiesec een brochure met Rostra meezendend dus op zich was hun verzoek niet vreemd. Echter, Rostra had een uitbrander van de raad gekregen vanwege dat meezendend. De raad had eerder besloten dat er geen facultaire faciliteiten aan Aiesec mochten worden verleend vanwege de ondemocratische bestuursstructuur en de banden met regime's die naar lijkenlucht walmen en /of enthousiast de apartheidspolitiek toepassen.

Ik verzoek je de vorige zin nog eens te lezen, met mijn excuses voor de lengte. Wanneer je een trouw lezer van deze pagina bent dan komt de zin je wellicht bekend voor. In Rostra 111 stond hij ook. Je hebt hem nu dus drie keer kunnen lezen. Vraag 1: 'Wat ruikt naar lijkenlucht?' Het antwoord valt met eenvoudige grammatikakennis te vinden; de regime's. Minder juist maar toch nog goed; de banden met de regime's. Geheel onjuist, grammatikaal gesproken; de Aiesec. Toch had de heer Ter Woort dat gelezen en viel daarop uw razende reporter aan. Niet leuk dus. Vooral niet ter afsluiting van een op zich zakelijk gesprek. Immers, zij wilden een mededeling in Rostra plaatsen.

Omdat wij vorige keer een uitbrander van de raad kregen zeiden wij nu: ga maar naar de raad. Aldus geschiedde. De raad was niet geheel voorbereid op de vraag van Aiesec; de meeste raadsleden vernamen haar pas tijdens de zitting. Dat was de bedoeling ook. De vraag was een proefballonnetje. Aiesec wou bekijken of er inmiddels een gunstig politiek klimaat was ontstaan waarin zij herverdeling van de facultaire faciliteiten ter sprake kon brengen. Na wat heen en weer gepraat en een verwijt van 'lafheid' aan het adres van Rostra door het eerbiedwaardige met voorkeurstemmen gekozen raadslid de Roy. In zo'n geval grijpen we terug naar het huishoudelijk reglement. Daarin staat dat als de stemmen tot tweemaal toe staken dan wordt er de volgende vergadering weer gestemd. Staken de stemmen wederom, dan wordt het voorstel als verworpen beschouwd.

Eerst een tweede maal stemmen. Zoals te verwachten viel stemde een ieder consistent en staakten de stemmen wederom. Volgende keer mogen de twee afwezige raadsleden het pleit beslechten. De aan te kondigen activiteiten zijn dan al afgelopen. De heer Ter Woort is niet de enige die slecht leest. De heer Ter Hart kan er ook wat van. Deze op zich respectabele wetenschapper past op teksten een interpretatie toe. Dat heeft, als je het goed doet, het gevolg dat je kunt beweren dat ergens iets staat, terwijl de schrijver iets anders bedoelde.

Zo keurde de raad onlangs de begroting van de Amerika-reis goed onder voorbehoud dat voor studenten die niet meer konden of wilden betalen dan duizend gulden de vakgroep voor een vervanging (extra literatuur) voor de excursieverplichting moest zorgen. Lees de vorige zin nogmaals. Vraag 2: 'Mag de vakgroep meer dan duizend gulden eigen bijdrage aan de studenten vragen?'

Met eenvoudige grammatika valt het antwoord snel te vinden: 'Nee'. Wanneer men echter hogere toegepaste grammatika aanwendt, dan kan het antwoord 'Ja' zijn. Want er staat '.....niet meer konden of wilden betalen'. Wanneer de vakgroep dan twaalfhonderdvijftig gulden vraagt, in plaats van duizend, en iemand wil dat niet betalen dan wordt voor een vervanging gezorgd. De raad bedoelde maximaal duizend, Ter Hart las: minstens duizend. Dat is eigenlijk slecht. Ik zal zelf voortaan de raadsbesluiten wat minder snel lezen.

voorwaardelijke financiering

Wetenschappelijk medewerkers verrichten onderzoek. Dat onderzoek kan op verschillende manieren worden gefinancierd; direct door het departement (eerst geldstroom), via de stichting zuiver wetenschappelijk onderzoek (tweede geldstroom) of via derden (derde geldstroom). Voorheen werd die eerste geldstroom zonder problemen door het departement op basis van studentenaantallen verschaft. Tegenwoordig is er een soort onderzoeksmarkt waarin onderzoekers met elkaar moeten concurreren om hun projecten gefinancierd te krijgen.

De eerste geldstroom is opgedeeld in een deel onderwijsgebonden onderzoek en een deel voorwaardelijk gefinancierd onderzoek. Het onderwijsgebonden deel wordt nog steeds op basis van studentenaantallen gefinancierd. Het voorwaardelijk te financieren deel eigenlijk niet meer. Over een tijdje, wanneer de vof geheel is ingevoerd, dan bestaat er landelijk per discipline een onderzoekruimte die door de faculteiten kan worden opgevuld. Slaagt een onderzoeksproject niet, dan valt de ruimte bij de betreffende faculteit weg. Voorlopig is het nog niet zover. Het is nog niet bekend wat er precies gaat gebeuren met geflopte projecten en hoe men meet of een project flopt.

Voorlopig is er nog geen enkel vof-project af. Voordat vof geheel is ingevoerd wordt er als overgangsmaatregel gedurende vier jaar in stappen de gehele vof-ruimte opgevuld. De raad keurde nu enige projecten voor de derde 'tranche' goed en sprak haar bescherming over deze projecten uit. Die 'interne bescherming' heeft ook met de overgang te maken, voor zover ik weet. Projecten voor de vof worden extern beoordeeld. Wanneer een project extern wordt goedgekeurd dan kan het project gewoon doorgang vinden want het wordt voorwaardelijk gefinancierd. Wordt een project afgekeurd, dan wordt het

niet voorwaardelijk gefinancierd. Is zo'n project daarentegen intern beschermd, dan stopt de faculteit zo'n project in de overige onderzoekruimte; de onderwijsgebonden onderzoekruimte, en de ruimte die er nog is omdat de vof-ruimte nog niet geheel opgevuld is. Duidelijk toch?

formatieperspectief

Het aantal leerstoelen moet verminderen, dat zal je inmiddels duidelijk zijn. Enderzijds stelde de minister dat er een disciplineplan voor economie moest komen. Dat is af en toe wachten is op antwoord van de minister. Anderzijds stellen de College's van Bestuur dat zij niet landelijk per discipline willen inkrimpen maar, als er toch gekrompen moet worden, dan per instelling (universiteit en hogeschool).

In het kader van ander overleg tussen CvB's en departement (nl. BUWP) heeft men reeds afgesproken dat er landelijk 2260 hoogleraarplaatsen mogen zijn. Op grond van dit soort gegevens maakt het CvB randvoorwaarden rapporten. In zo'n rapport stellen het CvB en de UR vast waar de faculteiten zich aan moeten houden, gebaseerd op de randvoorwaarde die het ministerie de UvA oplegt. Welnu, los van de uitkomst van het disciplineplan wordt op grond van de randvoorwaarden een formatieperspectief geschetst, ook voor de krooncentplaatsen. Het CvB vroeg ons of we door natuurlijk verloop en het niet herbezetten van plaatsen in 1989 op zestien plaatsen konden komen. De faculteitsraad vond dat ze dat niet kon. Natuurlijk verloop is een weinig aantrekkelijke krimpprocedure uit beleidsoogpunt; je kunt niet bepalen wat je optimale bezetting is bij een x aantal plaatsen, maar op grond van leeftijd raak je bepaalde plaatsen kwijt. De faculteit stelde reeds eerder best wel met zestien of minder hoogleraarplaatsen te kunnen leven, mits die aantallen aan een bepaald profiel voldeden. voor deze variant is reorganisatie nodig.

Daardoor stelde de FR dat zij in 1989 minstens 18,6 hoogleraarplaatsen wil hebben. Dan heeft de FR de plaatsen die zij bij een dergelijke minieme formatie de hoogste prioriteit geeft en een aantal (twee) plaatsen die de FR, ten aanzien van prioriteit, dan liever kwijt zou zijn. De twee betreffende hoogleraren gaan nog lang niet met emiritaat. Wanneer de faculteit toch terug zou moeten naar zestien plaatsen dan zou de FR die twee hoogleraren door het CvB via reorganisatie moeten laten wegsaneren. Niet leuk, noch voor de personen, noch voor de FR, noch voor het CvB. Alleen de laatste kon zwichten en dat deed ze ook. Het CvB heeft inmiddels mondeling meedeedeeld akkoord te gaan met de 18,6.

Dit houdt in dat de twee hoogleraren tot hun emiritaat kunnen blijven zitten. Doordat de faculteit al ruime tijd uit voorzichtigheid sommige vacante leerstoelen in de koelkast had gezet kan de faculteit binnenkort zelfs een aantal hoogleraren aantrekken. Daar zit bouweconomie bij.

Dit laat onverlet dat de minister via zijn antwoord op het disciplineplan en de daaruit voortvloeiende maatregelen nog roet in het eten kan gooien. Baas boven baas. Zolang de donkere wolken niet in zicht zijn laten we de paraplu's maar thuis.

Wie krijgt de kans snel operationeel te zijn in 'n technisch hoogwaardige omgeving?

Vanzelfsprekend blijft de beoordeling van de administratieve organisatie en de controle van financiële gegevens een primaire taak van de accountant. Maar waarschijnlijk heeft u - net als wij - de visie, dat het accountantsvak zich uitstrekt over een breder terrein: het totale financiële bedrijfsgebeuren.

Vanuit die instelling bent u geïnteresseerd in het toepassen van zeer geavanceerde controletechnieken toegespitst op geautomatiseerde informatieverwerking. Een dergelijke moderne werkwijze spreekt u aan, omdat u daardoor in staat wordt gesteld zeer veel beoordelend naast controlerend te werk te gaan. Zodat u op tal van vragen, die zich bij controles kunnen voordoen, constructieve antwoorden kunt geven.

Groei van Coopers & Lybrand.

Dankzij een sterke en internationaal soepel functionerende organisatie van accountants, belastingadviseurs en organisatieadviseurs, die meer dan 400 vestigingen in ruim 100 landen omvat, is C & L steeds in staat om op de nieuwste ontwikkelingen in te spelen.

Dat verklaart de groei van de organisatie: internationaal vertienvoudigd in de laatste 25 jaar. In Nederland een groei van 100% in de laatste 4 jaar en naast het hoofdkantoor in Rotterdam nieuwe vestigingen in Amsterdam en Eindhoven.

Alle kansen voor uw carrière.

Wanneer u binnenkort uw studie bedrijfseconomie afrondt om daarna uw postdoctoraal accountancy te gaan doen, kunt u bij Coopers & Lybrand Nederland een loopbaan starten met interessante toekomstmogelijkheden.

Door een goed doordachte introductie cursus bent u snel op de hoogte van de werkwijze en werksfeer bij C & L. Daarna gaat u onder deskundige leiding uw eerste opdrachten uitvoeren en na korte tijd bent u volledig operationeel

in een technisch hoogwaardig controleteam.

Studie en praktijk tegelijk.

Bij Coopers & Lybrand Nederland wordt aan uw verdere ontplooiing veel aandacht besteed. Aan studiefaciliteiten ontbreekt het niet: alle studiekosten worden vergoed en de interne

opleiding wordt geheel in werktijd gegeven. In een programma, verdeeld over 4 jaar, doorloopt u een cyclus van cursussen.

Daarna gaat u de theorie aan de dagelijkse praktijk toetsen. En die is gevarieerd, als u aan 10 tot 15 verschillende controles per jaar kunt deelnemen.

U maakt kennis met de analytische en bijzonder effectieve werkwijze van Coopers & Lybrand Nederland. Op die manier groeien uw inzicht en ervaring snel.

Uitstekende vooruitzichten.

Wie door zelfvertrouwen, inzet en studiezin toont uit het juiste hout te zijn gesneden, kan bij Coopers & Lybrand Nederland rekenen op uitstekende vooruitzichten. En op eigentijdse voorzieningen, zoals vergoeding van studiekosten, examenverlof, 5 dagen extra

studieverlof per jaar en doorbetaling van de helft van de tijd nodig om de accountancy opleiding te volgen.

Interesse? Reageer!

Als u meer wilt weten over Coopers & Lybrand Nederland, vraag dan de audiocassette aan met bijbehorende documentatie. Bel daarvoor 010 - 13 06 80. Richt uw sollicitatie aan drs C.G. van Luijk R.A., Coopers & Lybrand Nederland, Westblaak 100, 3012 KM Rotterdam.

Basisinkomen

De wetenschap hobbelt meestal achter de maatschappelijke ontwikkelingen aan. Zo moesten er eerst vele Volkskrant-kolommen gewijd worden aan de mogelijkheid van een basisinkomen, voordat de hooggeleerde en ook de gewoon geleerde dames en heren de zaak eens gingen bekijken. Is een arbeidsloos inkomen haalbaar of niet? Hoe de pocketcalculator een fraaie droom verstoort.

Het lijkt zo mooi. Per decreet wordt afgekondigd, dat iedere Nederlander recht krijgt op een leuk bedrag en je kunt vertrekken. De koffers worden gepakt en vervolgens een enkele reis Bahama's. Het geld stuurt men je wel achterna, terwijl jij in de zon ligt te genieten, omringd door glazen Pina colada en vrolijk wuivende palmen. En maar feesten met schoonheden, rechtstreeks geplukt uit de Bounty en Bacardi-reclames. Dit alles ook nog eens op kosten van de Nederlandse belastingbetaler. Prachtig, nietwaar?

Helaas is de waarheid weer een stuk saai. Een basisinkomen is weliswaar niet bedoeld als een schamele fooi, maar het zal ook niet het definitieve einde van alle armoede inluiden. Eerder zal gedacht moeten worden aan een bedrag (betaald uit de algemene middelen) van tussen de vijfhonderd en duizend gulden per maand. Dit voor iedere Nederlander boven een bepaalde leeftijd.

Principe

De discussie, die tot nu toe over het basisinkomen is gevoerd, was een uiterst warrige. Voordurend haalde men principiële en praktische argumenten door elkaar. De principiële kant van de discussie richtte zich vooral op de vraag of het moreel wel te verkroppen is, dat iemand een inkomen verkrijgt zonder dat hij zich daarvoor overmatig inspannt.

In vroeger tijden had men met deze vraag weinig moeite. Er moest nou eenmaal gewerkt worden om niet van de honger om te komen, maar verder zaten er weinig verheven gedachten achter arbeid. De mensen deden zo min mogelijk en werken was niet de belangrijkste graadmeter voor maatschappelijke status. De industriële revolutie zorgde ten dele voor de ommekeer. De vraag naar arbeid werd steeds groter en arbeiders moesten de fabrieken ingejaagd worden.

Ten dele zorgden financiële en fysieke dwang daar wel voor, maar ook het 'arbeids ethos' (d.i. de kijk van de 'samenleving' op arbeid) onderging een behoorlijke verandering. Arbeid kreeg een steeds belangrijker sociale functie. Uiteindelijk was je alleen nog maar mens, indien je werkte. Een ieder, die dat niet deed was een klaploper en een nietsnut. Deze ontwikkeling werd trouwens danig gestimuleerd door de kerk. Onze samenleving droop van het calvinisme en dat was vroeger al een weinig frivoool geloof. Met een koud pilsje onderuit zitten met niet op z'n minst de Schrift binnen handbereik, dat kon niet. Dominees riepen derhalve vanaf de kansel op tot een arbeidszaam leven. Dit had als gevolg, dat tot niet zo lang terug louter het idee overheerste, dat je moest werken voor je geld. Slechts indien je hulpbehoevend was

kon je rekenen op een 'royaal' gebaar.

Tegenwoordig worden er weer vraagtekens gezet bij de morele plicht tot werken. In tijden met een niet geringe welvaart en een grote werkloosheid, is dat ook niet verwonderlijk. Het verrichten van arbeid lijkt onder dergelijke omstandigheden niet langer broodnodig. Een arbeidsverdeling, waarbij iedereen meer op vrijwillige basis aan het arbeidsproces deelneemt, wordt dan het overwogen waard.

Voorstanders van een basisinkomen zijn daarom bang, dat de uitwerking van het huidige arbeidsethos in de 'post-industriële maatschappij' meer schadelijk dan effectief zal zijn. Tegenstanders wijzen erop, dat iedere arbeider recht heeft op het produkt van zijn arbeid. Een principe dat bij invoering van een arbeidsloos inkomen voor iedereen, overboord gegooid zou worden. Hier kun je echter het verhaal van de Russische revolutionair Kropotkin (1842-1921) tegenover stellen. Deze bracht reeds in een zeer grijs verleden naar voren dat het produkt van de arbeid, aan de samenwerking van vele werkers, aan de inventiviteit van generaties mensen en aan de grondstoffen, die principieel aan de totale mensheid toebehoren, te danken is. Zo geredeneerd komt het produkt van de arbeid toe aan de gemeenschap en niet aan de individuele arbeider.

Degene die hun twijfels hebben over een basisinkomen, vragen zich ook af, of het niet sterk rolbevestigend zal werken. Vooral de vrouwenbeweging vreest, dat zodra het basisinkomen is ingevoerd, vrouwen hun recht op arbeid wel kunnen vergeten. De financiële afhankelijkheid van vrouwen door invoering van het basisinkomen fors verminderd wordt. En dat is ook wel iets om even bij stil te staan.

Anderen uiten de vrees, dat loskoppeling van arbeid en inkomen, het streven naar volledige werkgelegenheid in de ijskast zou doen belanden. Wanneer de plicht tot arbeid zou wegvallen, dan gaat men ook al vrij snel het recht op arbeid veronachtzamen.

Geld.

De praktische kant van de discussie richt zich voornamelijk op de vraag of een basisinkomen voor velen wel een betaalbare zaak is. Dit dan binnen redelijke grenzen. Naar de financiële haalbaarheid van een arbeidsloos inkomen is enig onderzoek verricht. Twee artikelen zullen hier de revue passeren. Het eerste is een opstel van prof. Weitenberg, de adjunct van het CPB, uit een bun-

del voor prof. Pen. Het tweede bestaat uit een bijdrage van C.A. de Kam en P.A. de Graaf aan ESB.

Weitenberg gaat uit van een inkomen ter hoogte van de huidige AOW-uitkering voor ongehuwden. Iedere Nederlander boven de achttien zou zo'n bedrag ontvangen. Dat zijn er ongeveer tien miljoen, wat een financieringslast van 127,5 miljard met zich meebrengt. Hiervan kan 32,5 miljard gedekt worden door al bestaande, maar overbodig geworden uitkeringen. Daarbij neemt Weitenberg aan, dat uitkeringen boven het basisinkomen gewoon worden doorbetaald. Wat betreft de resterende 95 miljard bespreekt de prof met name financiering via de loon- en inkomstenbelasting of via de omzetbelasting.

Z'n berekeningen geven weinig aanleiding tot vrolijkheid. Uitgaan van een verhoging van loon- en inkomstenbelasting, leidt tot absurde marginale tarieven. Het minimumtarief zou oplopen tot veertig procent, het maximum tot negentig procent. Voor de omzetbelasting geldt ongeveer hetzelfde verhaal. Het gemiddelde BTW-tarief zou uitkomen op 45%. Om in dat geval een even groot reëel besteedbaar basisinkomen over te houden, zou het moeten stijgen tot f 20.000,-. Weitenberg twijfelt sterk aan de haalbaarheid van dergelijke operaties.

De uitgangspunten van de Kam en de Graaf ogen in eerste instantie goedkoper. Zij gaan uit van een basisinkomen voor iedereen tussen de 24 en 65 jaar van f 5000,- (p.j.). Die leeftijdsgrens van 24 jaar lijkt enigszins discutabel. Het had meer voor de hand gelegen om achttien als grens voor financiële zelfstandigheid te nemen. Het gekozen bedrag, de vijfduizend gulden, is eveneens niet zaligmakend. Want al is het niet onaardig, het is niet meer dan een basis. Je zult er absoluut niet van kunnen leven. Ondanks deze vrij essentiële gebreken, komen ook de Kam en de Graaf tot de conclusie, dat een basisinkomen financieel gezien een illusie is.

Alle genoemde bedragen hebben overigens betrekking op 1977, hetgeen uiteraard weinig afdoet aan de conclusies. Tevens moet even worden vermeld, dat men bij het berekenen nogal wat gevolgen van het invoeren van een basisinkomen buiten beschouwing heeft gelaten. Rekening houden met bijvoorbeeld gedragsreacties en inverdieneffecten, zou het geheel vooralsnog te gecompliceerd gemaakt hebben.

Reëel alternatief

De voorafgaande gegevens zijn hoofdzakelijk afkomstig uit een kandidaatspaper van Herman Kreulen en Theo Lieveerse (olv. drs. Odink). Zij hebben die geschreven op verzoek van PSP-jongereengroepen. Via de wetenschapswinkel hadden deze kenbaar gemaakt, dat ze geïnteresseerd waren in een cijfermatige onderbouwing van de ideeën over het basisinkomen.

In die paper komen Kreulen en Lieveerse, nadat de eerdergenoemde berekeningen uitgebreid aan bod zijn geweest, met een eigen

Onder economen, of heeft Professor Pen altijd gelijk?

Sinds 1978 organiseert de Prof. Dr. P. Hennipman stichting periodiek aan onze faculteit lezingen over een brandend probleem in de economische wetenschap. De lezingen worden gehouden ter ere van Prof. Dr. P. Hennipman, emeritus hoogleraar in de welvaarts-theorie. Ditmaal was het de beurt aan professor Pen.

Economen zijn het vrijwel altijd met elkaar oneens - lijkt het. Feitelijk valt het met die onenigheid echter wel mee. Naast verschil van mening bestaat er veel consensus. De meningsverschillen zijn daarnaast te rubriceren. De rubricering is handig, om in te zien wat de aard is van het meningsverschil. Er zijn minimaal zeven categorieën uitspraken, waarover economen onderling van mening kunnen verschillen.

1. **Over waarnemingen.** Weliswaar heerst er over een groot aantal waarnemingen consensus, maar over andere - en niet de onbelangrijkste - geenszins. Een voorbeeld van een hoogst belangrijk verschijnsel dat niet wordt waargenomen in de traditionele economie is de milieuvervuiling. Ook de zwarte sector of de overcapaciteit van ondernemingen kan niet worden gemeten. Dit is niet alleen een feitelijk probleem, maar impliceert ook dat historische ontwikkelingen niet juist meer 'benoemd' kunnen worden: zou er indien met het zwarte circuit rekening gehouden werd, ook nog van economische crisis sprake zijn? Het grootste probleem is niet het defect in de waarneming, maar wat er gekozen wordt als zijnde van belang: de economen zijn *selectief*. Over de inkomensverdeling kan men bijvoorbeeld geheel verschillende beelden geven; het hangt er maar van af waar je op wilt letten. Ook synthetische indicatoren bieden dan geen definitieve uitweg.

2. **Over logische uitspraken.** Met behulp van de logica komt men, gegeven de premissen, tot onomstootbare zekerheden. Weliswaar zijn er binnen die logica nog niet opgeloste problemen, maar daar valt voor economen overheen te komen. Belangrijker is, dat men met behulp van de logica overal kan komen. Het is als een trein: zolang je op de rails blijft, ontspoor je niet, maar waar je zult eindigen blijft de vraag.

3. **Over empirische uitspraken.** Temidden van de 'logische mogelijke werelden' moet op grond van de empirie gekozen worden. Economen willen de wereld verklaren. Een goede verklaring is gekwantificeerd. Als je werkelijk wilt verklaren, moet je in staat zijn te voorspellen, of op z'n minst met behulp van econometrische modellen in staat zijn 'achteraf te voorspellen'. Econometristen kunnen daarbij als scheidsrechters fungeren: sommige hypothesen kunnen zij falsificeren, andere (nog) niet. Maar ook zij kunnen in ve-

te gevallen geen definitieve uitspraak doen. Het ene econometrische model geeft een positieve invloed van het financieringstekort op de economische groei, het andere een negatieve.

4. **Over waarde-oordelen.** Hier is uiteraard geen falsificatie mogelijk. De twistende economen zijn nu twistende burgers, die proberen elkaar van hun eigen waarde-oordeel te overtuigen. Toch zijn ook waarde-oordelen niet willekeurig, men kan ze 'clusteren'. Sommige mensen zijn bijvoorbeeld tegen aanpak van milieuvervuiling - hoewel die vervuiling niet in hun belang is - omdat ze zo'n aanpak 'associëren' met milieugroeperingen en die weer met anti-democratische acties.

5. **Colligatie.** Colligatie wil zeggen 'samenweving'. Het gaat erom dat iedere econoom van z'n theorie een mooi verhaal wil maken. Dit verhaal is een samenraapsel van waarde-oordelen, logica, empirische waarnemingen. De echte economen, de grote voorgangers, colligeren. Ze vertellen spannende verhalen, presenteren een bepaalde 'kijk op het leven'. In zo'n colligatie wordt gretig van metaforen gebruik gemaakt. Zo'n metafoor is bijvoorbeeld de wereld te zien als slagveld (de marxisten), als een waterleiding die je open en dicht draait (de orthodoxe keynesianen) of als een gevangenis (Foucault). Op dit moment zitten we in de economie met twee plausibele verhalen: de neo-klassieke en de post-keynesiaanse colligaties. Pen is ervoor te proberen een combinatie van die verhalen te zoeken, zoals Leijonhufud heeft getracht.

P. B.

6. **Over beleidsaanbevelingen.** Als econoom kan men geen beleidsaanbevelingen doen. Het Tinbergense ideaal is dat er vlijmscherpe, gekwantificeerde doelstellingen zijn, waarbij de econoom dan bijvoorbeeld een optimale 'mix' van instrumenten kan zoeken. Helaas gaat het zo doorgaans niet in de praktijk, omdat politici er alle belang bij hebben hun doelstellingen met wolken mist te omgeven. Op dit moment is er gelukkig een vrij grote consensus onder de economen over het te voeren beleid; er zijn uiteraard grote verschillen, maar dat het financieringstekort te groot is vindt iedereen.

7. **De methodologische uitspraken.** Deze zijn interessant, nuttig en niemand heeft er veel last van, aldus Pen. Toch kan men zich er niet helemaal aan onttrekken. Men kan proberen een 'harde, beperkte econoom' te zijn. Dan beweeg je je niet in met de rest. Dat is nuttig, maar beperkt. Zonder colligatie kan de wetenschap geen beeld van de maatschappij vormen, en blijft ze onvolkomen. Daarom geeft Pen de voorkeur aan de 'zachte, brede econoom'.

Helaas, rechters hebben we niet. Meningsverschillen zijn niet erg - in de juridische wereld verdienen advocaten zelfs hun brood met een dergelijke strijd - maar naar de scheidsrechters blijven we tevergeefs zoeken. Een boeiend verhaal. De lezer heeft veel gemist, want het is veel leuker naar Pen te luisteren dan hem weer te geven. T.z.t. verschiijnt een uitgebreide versie van de lezing in boekvorm.

vervolg van pagina 6

Conclusie

Het deelnemingscijfer van vrouwen aan beroepsarbeid is in de afgelopen decennia weliswaar sterk gestegen, maar het loopt toch nog steeds ver achter bij dat in andere westerse landen. Aan te nemen valt dat de deelneming van met name gehuwde vrouwen bij een gunstigere werkloosheidsontwikkeling veel hoger geweest zou zijn, dan nu het geval is. Schatting van het aantal discouraged-workers is moeilijk, maar hun aantal loopt toch wel in de honderdduizenden. Als al deze vrouwen zich als werkzoekende zouden laten registreren, zou hun werkloosheidspercentage al gauw verdubbelen.

Het werkloosheidscijfer wordt ook nog vertekend door deeltijdarbeid. Weliswaar is het aantal vrouwen dat een betaalde baan heeft toegenomen maar het is de vraag of zij samen ook meer arbeidsjaren volmaken en in hoeverre het vervullen van een deeltijdbaan inderdaad een 'vrije' keus is geweest, of dat het hier gaat om verkapte werkloosheid.

Charles Terwindt

Kanttekeningen

Bij het gepresenteerde cijfermateriaal dienen nog de volgende kanttekeningen gemaakt te worden:

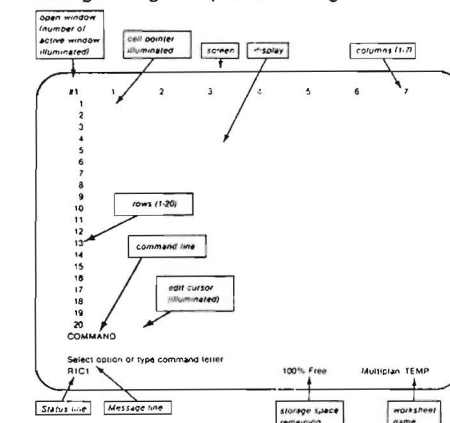
1. Nog niet bekend is hoe het deelnemingspercentage zich in de afgelopen twee jaren heeft ontwikkeld, terwijl juist in die jaren de werkloosheid het sterkst gestegen is. Het zou dus best zo kunnen zijn dat pas in de laatste jaren de invloed van de werkloosheid op de deelname heeft gemanifesteerd.
2. Er is alleen gekeken naar de invloed van *werkloosheid* op participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt. Andere invloeden, zoals het aantal kinderen, de leeftijd van vrouwen bij de geboorte van het eerste kind, mogelijkheden voor kinderopvang, verwacht eigen inkomen, inkomen van de partner, scholing en de veranderde maatschappelijke aanvaarding van arbeid door gehuwde vrouwen zijn buiten beschouwing gebleven.
3. Er is in bovenstaande tabellen steeds gebruik gemaakt van de deelname in personen. De ontwikkeling in arbeidsjaren geeft met name voor vrouwen een ander beeld te zien omdat juist onder hen deeltijdarbeid sterk is toegenomen. Deelnemingscijfers op basis van arbeidsjaren zouden vooral voor vrouwen lager uitkomen en het lijkt er dus op dat een deel van de werkloosheid is opgevangen door minder uren per week te gaan werken.

noten

- 1) Dit artikel is gebaseerd op een paragraaf uit een kandidaatrapport over Vrouwenwerkloosheid en conjunctuur.

vervolg van pagina 7

verandering in de veronderstellingen omtrent opbrengsten, kosten en hoeveelheden op het break-evenpunt worden bepaald met, bij wijze van spreken, één druk op de knop. In het algemeen geldt dat spreadsheetprogramma's zich uitermate goed lenen voor simulatie, cq gevoeligheidsanalyses van bedrijfseconomische problemen die niet al te veel geheugencapaciteit vergen.

figuur 3

vervolg van pagina 3

(reëler) alternatief. In hun voorstel krijgt iedereen zo'n f 750,- per maand, exclusief vakantiegeld. Ook dat lijkt niet vel, zeker niet voor alleenstaanden. Dit probleem wordt echter opgelost door die alleenstaanden een toeslag van ongeveer veertig procent toe te kennen. Een maatregel, die overigens wel in strijd is met de geest van het basisinkomen. In principe moet een basisinkomen een individuele zaak zijn. Ondanks het feit, dat Kreulen en Lieverse de 'dubbele basisinkomens pakken', valt er ook aan de betaalbaarheid van hun voorstel te twijfelen. Ofschoon de uitkomsten van hun berekeningen iets minder ridicuul zijn dan die van Weitenberg. De voorlopige conclusie kan niet anders luiden, dan dat afgezien van de vraag of invoering wenselijk is, een basisinkomen op korte

Voorbeelden van dergelijke bedrijfseconomische problemen cq calculaties die snel op te lossen zijn of te maken, zijn:

- Het vergelijken van verschillende afschrijvingssystemen.
- 'Make or buy' beslissingen
- Ratioanalyse (analyse van de kengetallen)
- Omzetanalyses
- Budgettering en budgetanalyses
- Kostprijscalculaties en verschillenanalyses
- Prognoses opstellen van verkopen, winsten, kosten en dergelijke
- Het verwerken van verschillende winstbepalingsstelsels en waarderingssystemen bij de externe verslaggeving
- Cashmanagement in het bijzonder het management van vreemde valuta
- Kosten-baten analyse
- Investeringsselecties onder zekerheid en onzekerheid

Drs. H.P.A.J. Langendijk
Drs. D.H. van Offeren
(vakgroep bedrijfseconomie)

termijn onbetaalbaar is. Dat wil uiteraard niet zeggen, dat de discussie over een eventueel basisinkomen daarmee ook ten einde is. Integendeel, die discussie kon nog wel eens heel lang gaan duren.

RM

vervolg van pagina 10

koopt die schuldvordering aan een bank die haar wel kan dragen en neemt daarbij het verlies op de transactie, maar blijft wel overeind. Er moet ernstig gewaarschuwd worden tegen het gebruik van hulp gelden voor het betalen van de schulden. De jaarlijkse aflossing en

2) De cijfers voor 181 zijn wegens definitiewijzigingen eigenlijk niet helemaal vergelijkbaar met die van '7. Door versoepeling van het beschikbaarheids criterium voor werklozen worden in '81 meer personen tot deze categorie gerekend. Hierdoor valt het deelnemingspercentage iets hoger uit dan bij een zelfde definitie het geval geweest zou zijn. Onbekend is echter hoe groot deze afwijking is.

3) SoZaW, RA '83, p. 25.

4) Hiervoor worden ook wel andere verklaringen gegeven zoals bijvoorbeeld het loonniveau. Deze lijken mij echter minder plausibel.

5) CBS, Arbeidskrachtentelling 17 blz. 51

6) Discouraged-workers worden wel vereenzelvigd met verborgen werkloosheid. Dit is niet geheel juist omdat verborgen werkloosheid ook personen omvat die een baan hebben beneden hun capaciteiten en personen die door het arbeidsbureau niet geregistreerd worden bijvoorbeeld omdat ze een baan zoeken van minder dan 20 uur.

7) Bartels, Flint en Kuypers; Beroepsdeelname en werkloosheid in het Noorden. In ESB 12-7-1978, p. 704-708.

8) J.J. Siegers, Arbeidsduur verkorting en arbeidsaanbod door gehuwde vrouwen.

9) Zie bijvoorbeeld Hartog en Theeuwes of Kooreman en Kapteyn. Cijfers van inkomenselasticiteiten worden hier niet gegeven omdat deze onderzoeken niet zondermeer met elkaar vergeleken kunnen worden.

10) Bron: NRC-Handelsblad 17111983. De gevolgen van arbeidsduurverkorting, p.11.

11) A. van Luijken Centrum voor Ontwikkelingssamenwerking, Thuiswerk. In: Vrij Nederland, Bijvoegse 1-10-1983

- Voorraad beleid
- Wachtlijstmodellen
- Financiële planning op korte en lange termijn

Toekomstverwachtingen

In het voorgaande is summier een veldoverzicht gegeven van de ontwikkelingen in de standaardsoftware voor managers. Bij grote nederlandse ondernemingen wordt in toenemende mate op de verschillende managementniveaus met spreadsheets gewerkt bij het voorbereiden van de beleidsbeslissingen. Dit zal een uitstralend effect hebben op de middelgrote en kleinere ondernemingen zodat in de toekomst het gebruik van de spreadsheets gemeengoed zal zijn. Het (bedrijfs)economisch onderwijs dient op deze ontwikkeling in te haken.

Joost van Roon

Op mondiaal niveau neemt Peat Marwick International (PMI) een toonaangevende plaats in op het gebied van de accountancy, belasting- en organisatie-adviezen. Wereldwijd telt de organisatie 28.000 medewerkers en ruim 300 vestigingen in 94 landen. Het omzetniveau heeft de 3 miljard gulden bereikt. In Nederland is PMI vertegenwoordigd door Peat Marwick Nederland met vestigingen in Amsterdam, Arnhem en Den Haag en meer dan 150 medewerkers in totaal. Onze praktijk weerspiegelt het internationale karakter van Peat Marwick Nederland; niet alleen het aantal Nederlandse cliënten groeit snel, ook de dienstverlening aan de Nederlandse vestigingen van Amerikaanse, Japanse, Britse en andere Europese cliënten expandeert sterk.

Jonge Bedrijfseconomen

Peat Marwick Nederland voert een actief en progressief promotiebeleid. Dat is niet alleen een filosofie, ook door de aanhoudende groei wordt dit beleid verwezenlijkt. Daardoor kan met zekere regelmaat een nieuw aantal mensen aan een voorspoedige carrière beginnen. Deze gelegenheid doet zich nu voor op onze kantoren in Amsterdam, Arnhem en Den Haag.

De eerste twee jaren zult u bij Peat Marwick Nederland onder de verantwoordelijkheid van een manager controle-onderzoeken voorbereiden en uitvoeren. Na twee jaar zult u in staat zijn deze projecten onder eigen verantwoordelijkheid af te wikkelen.

Bij Peat Marwick Nederland wordt hard gewerkt en heersen zeer uitgesproken opvattingen over hoe dat werk dient te worden uitgevoerd. U bent bij Peat Marwick Nederland op uw plaats als u niet alleen zelfstandig kunt werken, maar ook met een grote mate van zelfbewustheid kunt optreden. Het spreekt vanzelf dat ook representativiteit een voorwaarde is. Het werk is veeleisend en u zult met elkaar snel afwisselende problemen van grote diversiteit te maken krijgen. Bent u ambitieus genoeg om dat als een uitdaging te zien, dan bent u van een goede carrière bij Peat Marwick Nederland in principe verzekerd.

Tegenover dit niet geringe eisenpakket staan niet alleen voorspoedige vooruitzichten, maar staat ook een inkomen dat evenals de secundaire arbeidsvoorwaarden uitstekend is.

Omdat Peat Marwick Nederland doorstuderen noodzakelijk acht, bestaan er goede studiefaciliteiten, waaronder doorbetaald studieverlof. Verder is er een uitgebreid intern opleidingsprogramma, dat o.a. internationaal (Londen en Parijs) wordt georganiseerd. Het volgen van interne en externe specialistische cursussen wordt sterk aangemoedigd.

De sollicitatieprocedure wordt gekenmerkt door de voortvarendeheid die Peat Marwick Nederland eigen is. Na een oriënterend onderhoud krijgt u de gelegenheid om met toekomstige collega's van gedachten te wisselen over een carrière bij Peat Marwick Nederland.

Bij blijvende wederzijdse belangstelling kan de sollicitatie binnen enkele weken afgerond zijn.

Voor meer informatie en het maken van afspraken kunt u contact opnemen met de heer W.P.M. Geelen in het kantoor Arnhem, tel. 085-513515 (na kantooruren: 04132-69751) of de heer H.G. Krekel in het kantoor Den Haag, tel. 070-472511 (na kantooruren: 078-194071).

**PEAT MARWICK
NEDERLAND**

Laan van Nieuw Oost-Indië 127, 2593 BM Den Haag; Herengracht 566, 1017 CH Amsterdam; Eusebiusbuitensingel 3, 6828 HS Arnhem.

Vrouwenwerkloosheid en conjunctuur

De ontwikkeling van de beroepsdeelneming van vrouwen

Onderzoek naar de relatie tussen vrouwenwerkloosheid en conjunctuur wordt bemoeilijkt door het feit dat het werkloosheidscijfer mede afhangt van de omvang van de deelneming van vrouwen aan beroepsarbeid. Het is namelijk niet onwaarschijnlijk dat juist zij zich terugtrekken van de arbeidsmarkt als ze geen baan kunnen vinden. Gehuwde vrouwen maken immers (na een half jaar) geen aanspraak meer op een uitkering dus inschrijving bij een arbeidsbureau is voor hen niet noodzakelijk. Hierdoor wordt echter zowel de omvang van de beroepsbevolking als het aantal werkloze vrouwen beïnvloed.

In dit artikel wordt daarom de ontwikkeling van de deelnemingscijfers nader bekeken waarbij nagegaan zal worden of en in welke mate de deelneming van vrouwen aan beroepsarbeid wordt beïnvloed door de hoogte van de werkloosheid. Hierbij zal naast recent cijfermateriaal een drietal onderzoeken naar het ont- en aanmoedigingseffect aan de orde komen.

Huidige situatie

De deelneming van vrouwen aan beroepsarbeid steeg van zo'n 12% in 1960 naar bijna 32% in 1981. In diezelfde periode daalde de deelneming van mannen van meer dan 90 naar 72%. Uit tabel I blijkt dat de relatieve mutatie van het deelnemingscijfer van vrouwen in de periode '79-'81 ongeveer even groot was² als die tussen '77 en '79. Voor gehuwde vrouwen stijgt het percentage in de laatste jaren zelfs sterker. Bij het totaal zit de grootste groei in de cohorten tussen 25 en 45 jaar, terwijl deze bij gehuwden ook onder jongeren plaats vindt. Voor ouderen geldt, waarschijnlijk onder invloed van arbeidsongeschiktheid en vervroegde pensionering, een gestaag dalend deelnemingspercentage. Op grond van deze tabel kan niet geconcludeerd worden dat vrouwen zich hebben teruggetrokken van de arbeidsmarkt. Ondanks de sterk gestegen werkloosheid is zelfs een lichte stijging opgetreden in de beroepsdeelneming van vrouwen.

In vergelijking met andere Westerse landen is de deelneming hier altijd erg laag geweest. Ter illustratie tabel II. Hieraan valt niet alleen te zien dat het absolute percentage nog steeds het laagst is, maar ook dat van een inhaaleffect in de afgelopen decennia nog nauwelijks sprake is geweest want ook in de meeste andere landen is de deelneming van vrouwen fors gestegen. De oorzaak hiervan moet gezocht worden in institutionele en sociaal-culturele factoren.^{3,4} Nederland heeft wat dit betreft nog wel wat in te halen en gezien de ontwikkelingen in de laatste jaren lijkt dit ook wel te gebeuren.

Discouraged- en additional workers-effect

De beroepsdeelneming onder vrouwen, met name gehuwde, is de afgelopen jaren sterk

toegenomen. De vraag is echter of die toename niet nog groter geweest zou zijn indien de economische recessie niet had plaatsgevonden. Uit de AKT (ArbeidsKrachtenTelling) '79⁵ blijkt bijvoorbeeld dat 134.000 vrouwen wel bereid en in staat waren om een baan te aanvaarden maar zich niet bij het arbeidsbureau als werkzoekenden hadden laten inschrijven. Hiervan waren 124.000 gehuwd. Hierdoor wordt dus zowel het deelnemingscijfer als het werkloosheidscijfer lager. Voor het zijk niet laten registreren zijn een aantal oorzaken aan te geven.

Ten eerste krijgen gehuwde vrouwen die ontslagen worden en geen kostwinner zijn ten

hoogste gedurende een half jaar een werkloosheidsuitkering en komen daarna niet meer in aanmerking voor een andere uitkering.

Andere werklozen krijgen alleen een uitkering als ze geregistreerd staan bij een arbeidsbureau; gehuwde vrouwen hebben dus, na dat half jaar, geen financieel belang meer bij registratie.

Ten tweede is er het ontmoedigings of discouraged-worker⁶ effect. Hiermee wordt het verschijnsel bedoeld dat vrouwen die wel een betaalde baan zoeken zich desondanks toch niet bij een arbeidsbureau laten registreren, met name omdat zij daar bij de huidige trieste situatie op de arbeidsmarkt, toch weinig heil van verwachten. Het kan hierbij zowel voorkomen dat vrouwen zich terugtrekken van de arbeidsmarkt, als dat zij helemaal niet toetreden tot die markt.

Naast dit discouraged-worker effect staat het additional-workers effect. Dit houdt in dat personen en dan met name gehuwde vrouwen, zich juist wel als werkzoekende laten registreren als de partner werkloos is geworden, in een poging om het gezinsinkomen op peil te houden. De geregistreerde werkloosheid neemt hierdoor dus nog eens extra toe. Beide effecten staan dus tegenover elkaar en het is niet eenvoudig ze empirisch te onderscheiden. Het tweede effect staat eigenlijk pas sinds kort in de belangstelling; naar het discouraged-worker effect is al eerder onderzoek gedaan.

Tabel I Deelnemingspercentages^a vrouwen

	77	79	81	77	79	81
15-19	37,6	35,0	33,6	52,5	48,7	54,3
20-24	63,6	66,4	69,5	51,0	55,6	59,9
25-29	37,0	41,9	47,0	29,4	33,8	37,5
30-34	31,1	34,2	39,9	26,3	29,3	34,4
35-39	33,3	36,0	43,2	29,6	32,4	39,6
40-44	30,7	34,3	39,6	27,4	30,8	36,5
45-49	27,5	30,0	32,4	23,5	26,0	29,2
50-54	23,2	24,5	25,0	18,7	19,6	21,5
55-59	17,1	17,2	18,0	12,9	12,9	13,8
60-64	9,0	9,8	7,1	5,7	6,3	5,4
65-69	2,0	1,4	1,5	1,4	1,1	0,8
70 en ouder	0,8	0,8	0,5	0,6	0,6	0,4
totaal	28,6	30,1	31,7	23,7	25,7	28,7

^aBeroepsbevolking in ruime zin in procenten van de bevolking.
Bron: CBS Arbeidskrachten telling '77, '79 en '81 ('81 voorlopige cijfers).

Tabel II *Deelnemingspercentages^a in enige westerse landen*

	mannen			vrouwen		
	'60	'70	'80	'60	'70	'80
België	86,3	86,0	80,2	36,6	40,2	48,0
Denemarken	98,5	91,8	98,1	51,5	58,0	71,2
West-Duitsland	95,8	92,5	81,7	49,1	48,1	49,3
Frankrijk	92,4	87,8	82,7	45,8	47,5	52,6
Groot-Brittannië	99,0	94,2	89,4	48,2	50,8	57,7
Ierland		96,5	89,1		34,3	35,2
Italië	93,2	86,8	83,4	33,3	33,5	40,8
Nederland	93,3	86,8	78,1	26,3	30,6	34,9
Japan	92,2	89,4	85,4	60,1	55,4	5,7
Verenigde Staten	92,9	87,1	89,1	43,2	48,9	54,9

a. Beroepsbevolking in personen, als percentage van de bevolking tussen 15 en 65 jaar.
Bron: OESO

Bron: SOZAW RA '83.

Of er in Nederland een relatie bestaat tussen beroepsdeelneming en werkloosheid is in 1978 onderzocht door Bartels c.s.⁷. In een onderzoek dat speciaal gericht was op het Noorden des lands vinden zij met name voor vrouwen tussen de 25 en 65 duidelijke aanwijzingen voor het bestaan van een dergelijk verband. Deze samenhang is geschat op basis van de relatieve mutatie in de deelnemingscijfers en de relatieve mutatie van het werkloosheidspercentage van een aantal leeftijdsgroepen in 11 provincies over de periode '71-'75. Het ging hierbij niet direkt om een verklaring van de deelnemingscijfers door de werkloosheid maar om het aantonen van een significant verband. Voor vrouwen boven de 25 vonden zij een duidelijke samenhang tussen deelneming en de arbeidsmarktsituatie, en deze samenhang neemt toe met de leeftijd. Kwantificering van het ontmoedigings-effect is verkregen door berekening van een *hypotetische deelnemingspercentage* door uitschakeling van de gevonden arbeidsmarktinflow. Zo vinden Bartels c.s. voor de periode '71-'75 een afname van de werkloosheid in de drie noordelijke provincies door het discouraged-worker effect van 10.000 personen waarvan 8.000 vrouwen. Dit is bijna 40% van het aantal geregistreerde werklozen.

In november '83 heeft Siegers⁸ een onderzoek, uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken, afgerond naar het effect van een algemene arbeidsduurverkortening op het arbeidsaanbod van gehuwde vrouwen. Hij onderscheidt hierbij twee mogelijke gedragreacties te weten het aanvullingseffect en het ontmoedigings-effect. Onder het *aanvullingseffect* wordt verstaan de pogingen om het gezinsinkomen, dat daalt bij een met arbeidsduurverkortening gepaard gaande bruto loonlevering, op peil te houden. Het *aanmoedigings-effect* is in feite een negatief ontmoedigings- of discouraged-worker effect. Hierdoor stijgt het aanbod in tijden van lage werkloosheid die een gevolg kan zijn van een algemene arbeidsduurverkortening.

De belangrijkste conclusie uit het onderzoek luidt dat een inkomensdaling van de partner als gevolg van arbeidsduurverkortening nauwelijks extra arbeidsaanbod van gehuwde

vrouwen uitlokt. Bijna het hele extra aanbod komt voor rekening van het aanmoedigings-effect, wat optreedt bij daling van de werkloosheid. Het maakt hierbij niet uit of deze verbetering van de arbeidsmarktsituatie wordt veroorzaakt door arbeidsduurverkortening, de uitwerking van een ander arbeidsmarktinstrument, of een algemene verbetering van de economische situatie. Het vermoeden lijkt dus gerechtvaardigd aan te nemen dat, bij de huidige hoge werkloosheid, er onder vrouwen een hoge verborgen werkloosheid bestaat als gevolg van het ontmoedigings-effect. Merkwaardig blijft echter wel dat Siegers geen invloed van het aanvullingseffect vindt. Dit houdt immers in dat de inkomenselasticiteit van het eigen inkomen en dat van de partner nihil is. Het is de vraag hoe dit te rijmen valt met resultaten uit andere onderzoeken waarin wel duidelijk positieve inkomenselasticiteiten gevonden werden⁹. Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen liggen in de gebruikte data: het gaat om een functie met een sterke kromming en dan hangt veel af van het punt waarin de functie geëvalueerd wordt.

Schattingen van het aantal discouraged-workers zijn moeilijk te maken. Wel geeft Siegers een raming van het aanmoedigings-effect dat, zoals gezegd, beschouwd kan worden als het complement daarvan. Tabel III geeft dit extra aanbod bij drie verschillende uitgangspunten ten aanzien van het extra aantal banen dat ontstaat door arbeidsduurverkortening.

Tabel III *Berekend extra aanbod van arbeid door gehuwde vrouwen bij de creatie van nieuwe banen.*

extra banen × 1000	aantal periodes ^a	werkloosheid × 1000		werkloosheid %	cumulatief aanbod × 1000 pers.	idem in arbeidsjaren × 1000
		begin	eind			
425	9	501	212	11.5	4.9	137
250	6	501	331	11.5	7.6	77
100	3	501	430	11.5	9.9	13

a) aantal periodes waarover de berekeningen zijn uitgevoerd

Bron: Siegers

Uit de cijfers blijkt dat de toename van het extra aanbod niet lineair verloopt. Hoe groter het aantal extra gecreëerde banen, hoe sterker het extra aanbod door gehuwde vrouwen toeneemt. Het netto effect van arbeidsduurverkortening is dus, uitgaande van de officiële werkloosheidscijfers, relatief geringer als veel nieuwe banen geschapen worden. Omgekeerd zou dit dus betekenen dat het discouraged-worker effect een progressief stijgende functie is van de werkloosheid, waarbij dit dan vrijwel uitsluitend voor gehuwde vrouwen zal gelden.

Een nadere indicatie voor het aantal discouraged-workers geeft een recent onderzoek dat door de Nederlandse Stichting voor Statistiek is uitgevoerd in opdracht van de Stichting Maatschappij en Onderneming¹⁰. Uit dit onderzoek naar de effecten van arbeidsduurverkortening bleek ondermeer dat 1,5 miljoen personen die niet werkzaam zijn graag een baan willen.

Dit is dus bijna 2-maal de geregistreerde werkloosheid.

Hierbij zitten ongetwijfeld een groot aantal *thuiswerkers*. Uit een onderzoek van het centrum voor ontwikkelingssamenwerking¹¹ is namelijk gebleken, dat het aantal thuiswerkers weer groeit. Het gaat hierbij vrijwel uitsluitend om vrouwen en om ongeschoold werk. Als redenen voor het doen van thuiswerk geven deze vrouwen, de grote werkloosheid en het niet beschikbaar zijn van voldoende deeltijdbanen. Het doel is vrijwel altijd het verhogen van het gezinsinkomen. Vertaald in termen van dit artikel gaat het hier in feite om een combinatie van het discouraged-worker effect (het niet toetreden tot de officiële arbeidsmarkt) en het additional-worker effect (het extra inkomen). De toename van thuiswerk is een direct gevolg van de recessie. Dit blijkt wel uit het feit dat het hier met name gaat om bedrijven die, vanwege de hoge loonkosten, in piektijden geen extra personeel in (vaste) dienst nemen, maar dit werk door thuiswerkers laten doen. Er zijn zelfs bedrijven die, vaak in een laatste poging om het hoofd boven water te houden, personeel ontslaan en het werk uitbesteden. Een gefundeerde schatting van dit effect is echter niet te geven omdat cijfers van, of onderzoek naar het fenomeen thuiswerk ontbreken.

vervolg op pagina 21

De Sef: 'uitverkocht, volgende week misschien'.

De meest bekende en belangrijkste service die de SEF haar leden biedt, is de verkoop van verplichte boeken met 10% korting. Er zijn natuurlijk, zoals met alles, problemen en deze willen we in dit stukje bespreken. 'Uitverkocht, volgende week misschien.' Menig student zal dit gehoord hebben bij het kopen van zijn/haar studieboeken. Irritatie en ontevredenheid, want de boeken horen toch op tijd en in voldoende mate aanwezig te zijn? Nu lijkt dat voor de student(e) een eenvoudige en logische voorwaarde. Men loopt even bij de SEF binnen en haalt daar zijn boeken. Een blik achter de schermen leert echter dat de taak van de boekenmedewerker van de SEF verre van eenvoudig is. Bij het uitoefenen van de functie komt een aantal problemen naar voren die steeds voor aangename verrassingen zorgt.

Aan het einde van elk studiejaar start de medewerk(st)er de planning voor het volgende jaar dat in september begint, dat wil zeggen ruim 2 maanden van tevoren. Via de onderwijscommissie wordt inzicht verkregen in het 'voorlopige' collegerooster en het aantal ingeschreven studenten. Het is dan zaak om de docenten (in hun/de vakantie) te pakken te krijgen voor informatie over de benodigde vakliteratuur en het verwachte aantal studenten voor het komende blok. Hier dienen de eerste problemen zich aan. Men heeft soms nog niet beslist welke literatuur gedecoreerd wordt, de docenten zijn moeilijk te bereiken en het blijven slechts prognoses omtrent het aantal deelnemende studenten. Dat laatste is eigenlijk het hoofdprobleem dat we terugvinden bij bestellingen. Zo kan het gebeuren dat een aantal studenten (soms enige tientallen) de boot mist waar het de boeken betreft. Bij bestellingen in een tweede en derde blok, waar we ook 2 maanden van tevoren aan beginnen, gaat alles iets soepeler omdat dan cijfers omtrent aantallen bekend zijn uit het eerste blok.

Naast bovenstaande problemen die zich op het 'Maupoleum' voordoen, zijn er ook externe problemen. Zijn eenmaal de titels en de aantallen bekend, dan wordt overgegaan tot het bestellen bij de leverancier (Scheltema, Holkema, Vermeulen) die op zijn beurt afhankelijk is van de verschillende uitgeverij. Vooral buitenlandse boeken willen nog weleens niet in voorraad of in herdruk zijn. Daardoor wordt de beoogde levertijd overschreden. Als dan eindelijk de boeken zijn aangekomen, bestaat de kans dat daarvan reeds een deel in de winkel van onze leverancier wordt verkocht, waardoor wij dus minder in huis krijgen.

Blijkt bij de verkoop bij de SEF bovendien dat de vraag groter is dan het aanbod (hetgeen dus zeer goed mogelijk is na bovenstaande verwickelingen), dan moet er bijgesteld worden. Tussen bestelling en aflevering van de extra boeken ligt enige tijd afhankelijk van het type boek en de problemen die daarbij optreden (nederlands/engels, voorradig/'out of stock'). Nu lijkt een gedeelte van de problemen te ondervangen als de boekenmedewerk(st)er eenvoudig wat 'ruim' zou

den. Op deze manier besparen studenten zich een heleboel geld en moeite.

We hopen dat door bovenstaande toelichting wat meer begrip kan worden opgebracht voor SEF-medewerkers en in het bijzonder voor de functie van de boekenmedewerk(st)er en de problemen waarvoor hij/zij vaak geplaatst wordt. Wij blijven ons best doen een ieder naar ons beste vermogen van dienst te zijn.

Yang-la Man, Dirk-Jan van der Poel

Gevraagd: economische vakantie-gangers

Aan het uitgestorven maupoleum te zien denkt op het ogenblik iedereen aan andere dingen dan studeren. Voor het augustus nummer zou het leuk zijn als de lezers van Rostra tijdens hun binnen- of buitenlandse verblijf even aan de economie zouden denken. In elke vakantie speelt het geld of een gebrek daaraan een rol. Daarnaast zijn bezoekers aan het oostblok goed voor het begrip en de waarde van de dollar en zwitserse chocolade. Een bezoek aan het buitenland heeft altijd een economische kant. Wij zouden graag kopy ontvangen die gewijd is aan een bizar of komisch-economisch aspect van het vakantie vieren.

bestellen (dus meer dan het ingeschatte aantal). Onze leverancier kan daardoor echter op hoge kosten worden gejaagd omdat de resterende boeken aan het eind van elk blok worden teruggenomen. Of we krijgen slechts de helft van het bestelde aantal. Het is ook niet plezierig om opeens met bijvoorbeeld f30.000,- aan retourboeken te worden opgezadeld zoals in het verleden weleens is gebeurd en er is dan ook terecht bij ons aan de bel getrokken.

Een ander probleem leveren de keuzevakken in de propedeuse (n.s.) en enige doctoraalvakken (o.s.). Het is onmogelijk om van de 8 tot 12 propedeusH keuzevakken alle literatuur in huis te halen aangezien schattingen van het aantal studenten in deze geen enkele waarde hebben. Slechts vakken zoals informatica, recht, e.d. worden besteld en ook daar kan de planning aardig worden misgeslagen bij het bestellen. Deelnemers aan doctoraalvakken met minder dan 5 studenten worden verzocht, evenals de resterende propedeuse keuzevakkenstudenten, zich tot Scheltema te wenden, die vaak de benodigde literatuur voor deze vakken in kleine hoeveelheden voorradig heeft. Voor sommige vakken (ook de keuze-literatuur voor doctoraal-groot vakken) is intekening via de SEF-balie mogelijk.

Naast de verkoop van nieuwe boeken biedt de SEF haar leden de gelegenheid om gebruikte boeken te kopen of te verkopen (Deze doorlopende beurs werkt op de volgende manier: de aanbieder bepaalt zelf zijn verkoopprijs en plaatst het boek in de 'boekenbeurskast'. Na verkoop ontvangt hij/zij het bedrag via zijn/haar giro-rekening. Voor precieze informatie kun je terecht bij de balie.

Ook kun je bij de vereniging kopieëren en gebruikmaken van niet-machines, inbindapparatuur, perforators, typemachines. Tegen scherpe prijzen verkopen we schrijfblokken, multomappen + inhoud, pennen e.d. In de SEF-ruimte staan 2 kasten met boeken en bladen. Deze literatuur behoort niet tot het verplichte gedeelte van de stof maar is wel interessant genoeg om eens te bekijken. Ook hier geldt meestal de 10% korting voor le-

Integrand, arbeidsbemiddelingsbureau voor studenten

Een aantal weken geleden verschenen er enkele groene affiches van de stichting Integrand her en der door het Maupoleum. Op deze affiches werd gewag gemaakt van een tijdelijke baan voor een bedrijfs econoom bij een handelsfirma in Amsterdam. Bij deze ene vakature zal het echter niet blijven. De bedoeling van dit artikel is de studenten aan de economische fakulteit op de hoogte te brengen van Integrand en wat deze organisatie nu eigenlijk betekent.

Integrand werd zo'n 4 jaar geleden opgericht met als doel de bedrijfsvaardigheden (lees praktijkervaring) van de student te vergroten. Deze doelstelling sluit prima aan bij de steeds vaker geuite behoefte van het bedrijfsleven om de kennis opgedaan aan onze universiteiten en hogescholen meer bij de praktijk te laten aansluiten. Integrand komt aan deze wens tegemoet door arbeidsbemiddeling tussen student en bedrijfsleven.

Vaak immers bestaan er binnen een bedrijf of een niet-commerciële instelling problemen waarvoor op dat moment niet de juiste of onvoldoende kennis aanwezig is. Het aanneven van nieuw personeel zal in veel gevallen te duur zijn of de problemen zelf zijn slechts van tijdelijke aard. In een dergelijke situatie kan een doktoraalstudent uitkomst bieden. Deze heeft een behoorlijke kennis tot zich genomen waar bedrijven vaak om zitten te springen. Daarbij zullen de kosten lager zijn dan voor adviezen van professionele bureau's. Een tijdelijke functie binnen een bedrijf heeft ook voordelen voor de student. Het is een uitstekende gelegenheid de steeds vaker gevraagde praktijkervaring op te doen. Verder wordt de student vaak beloond op het niveau van het minimumloon, een leuke aanvulling op je financiën, terwijl je studie gewoon doorgang kan vinden. Je bent immers op je eigen vakgebied bezig. Deze praktische aanvulling kan tevens een welkome afwisseling zijn van de vaak erg theoretische studie.

In het verleden heeft Integrand al veel studenten aan een tijdelijke baan geholpen. Vooral economen, juristen en mensen met enige kennis van informatica lagen goed in de markt. Naast grote bedrijven als Fokker, TNO, AGO en Delta Llyod bestaat er een groeiende bealngstelling voor 'Integrand-plaatsen' van kleinere bedrijven. Juist deze zijn vaak niet in staat een duur adviesburo in de arm te nemen en treden een student als probleemoplosser met open armen tegemoet. Het werken in een kleine organisatie is voor de student zelf vaak erg plezierig. Concreete voorbeelden van opdrachten zijn: rapportage over de wenselijkheid van een fusie tussen 2 aannemers door een bedrijfs econoom (Dit verslag werd tevens eindscripctie van deze student.), marktonderzoek en concurrentiekrachtanalyse voor 7-mansbedrijf, opzetten van automatisch voorraadbeheer voor een kleine industrie. Deze taken werden

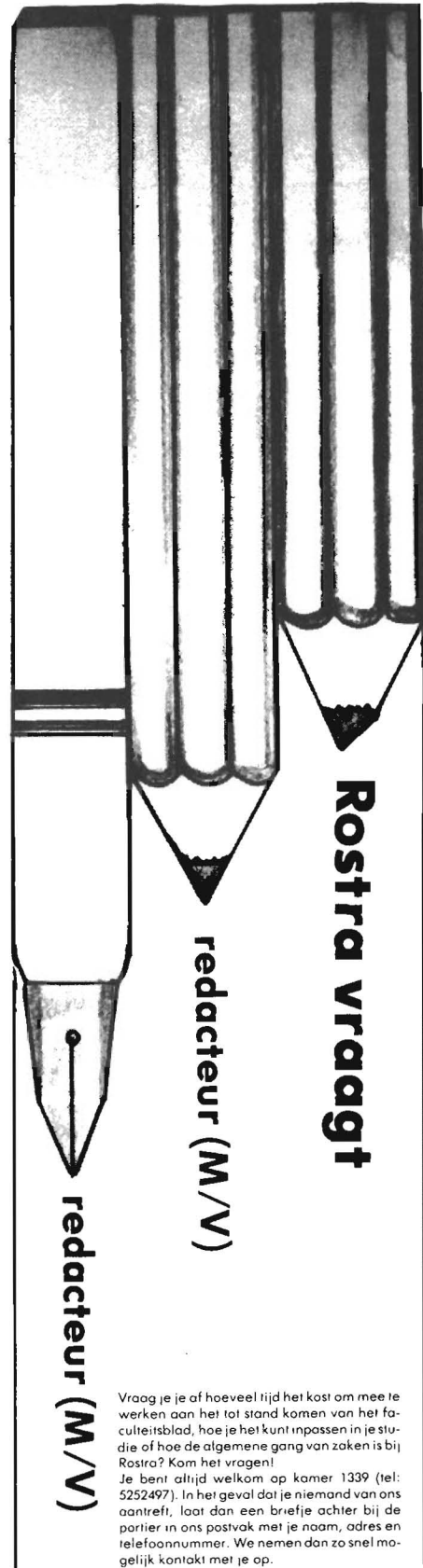
binnen 2 maanden afgerond door 1 of 2 studenten. Voor de zomermaanden verwacht Integrand weer erg veel tijdelijke banen aan te kunnen bieden dankzij een reeks artikelen in een groot aantal nederlandse dagbladen. Studenten die hiervoor in aanmerking wensen te komen kunnen voor inlichtingen bellen naar Integrand-Leiden, Kloksteeg 25, 2311 SK Leiden. Tel. 071-149459.

Wie is Integrand nu eigenlijk en hoe komt zij aan haar middelen? Integrand is een stichting met als bestuur o.a. mensen uit het bedrijfsleven (ABN, Ahold, Delta Llyod), hoogleraren (bv. de rector magnificus van Leiden, dhr. Cath) en Jhr. Mr. M.L. de Brauw als voorzitter. Het dagelijks bestuur en werk berust echter bij student-vrijwilligers die werken op basis van onkostenvergoeding. Naast de Leidse vestiging zijn er ook nog kantoorjes in Groningen, Rotterdam en Tilburg die elk worden gerund door een acht-tal studenten. Haar middelen verkrijgt de stichting, die geen winstoogmerk heeft, door voor elke geslaagde bemiddeling het desbetreffende bedrijf een bedrag van f 220,- te berekenen. Verder wordt veel facilitaire steun verleend door universiteiten (kamer, telefoon e.d.) en het bedrijfsleven (bv. typemachine, jaarverslagen drukken). Op dit moment draait de stichting nog met verlies, maar deze wordt gelukkig nog gedekt door een subsidie van Economische Zaken. In de toekomst zal Integrand echter zelfstandig moeten kunnen draaien. Deze doelstelling lijkt niet onrealistisch, omdat er flinke groei in zit op het moment.

Teneinde de Amsterdamse studenten meer van Integrand te kunnen laten profiteren is een vestiging in deze plaats zeer gewenst. Het is dan meer mogelijk het Amsterdamse bedrijfsleven te benaderen. Iets dat nu nog op praktische bezwaren stuit (reistijd, geen Amsterdams bestand van studenten etc.) waardoor Integrand nog vele potentiële 'vakatures' niet kan opvullen.

Weliswaar rijst nu de vraag wat het verschil is tussen Integrand en Aiesec. Deze laatste verzorgt toch ook stages ten behoeve van studenten aan onze fakulteit? In de eerste plaats is Aiesec op het buitenland gericht. Verder hebben deze stages vaak het karakter van meekijken over de schouder, zonder dat er direct produktieve arbeid tegenover staat. Integrand is slechts een bemiddelingsburo en begeleidt de student niet tijdens zijn/haar werkperiode, maar biedt de student de mogelijkheid zijn/haar kennis zelfstandig toe te passen in de praktijk. Indien er belangstelling bestaat voor het meehelpen Integrand-Amsterdam van de grond te krijgen laten deze mensen dan contact met mij opnemen.

Kees Kerstens,
Vondelstraat 93
1054 GM Amsterdam
tel. 839653

Vraag je je af hoeveel tijd het kost om mee te werken aan het tot stand komen van het faculteitsblad, hoe je het kunt inpassen in je studie of hoe de algemene gang van zaken is bij Rostra? Kom het vragen!
Je bent altijd welkom op kamer 1339 (tel: 5252497). In het geval dat je niemand van ons aantreft, laat dan een briefje achter bij de portier in ons postvak met je naam, adres en telefoonnummer. We nemen dan zo snel mogelijk contact met je op.

De manager van morgen en de microcomputer

In velerlei publicaties van de laatste jaren over de 'manager van morgen' wordt de gedachte uitgesproken dat de toekomstige manager bij het nemen van beleidsbeslissingen in steeds grotere mate gebruik gaat maken van de eigen microcomputer.

Vooral het snel door kunnen rekenen van gevolgen van verschillende beslissingen speelt hierbij een kardinale rol. Bijvoorbeeld de effecten van verschillende verkoopstrategieën op de winst zijn met microcomputer en standaard-programmatuur vrij snel te berekenen. Door de stormachtige ontwikkeling in de standaard software is het steeds minder noodzakelijk dat een manager zelf moet kunnen programmeren.

Het kunnen werken met de micro en standaard-programmatuur zal in de toekomst een belangrijke rol gaan spelen bij het nemen van beslissingen. De tendens is dat de standaard software ook steeds gebruiksvriendelijker wordt. De microcomputer en de bijbehorende programma's behoren kortom als een hulpmiddel bij het nemen van beslissingen te worden beschouwd. Een hulpmiddel kan pas zinvol worden gebruikt wanneer het uiteindelijk doel is geformuleerd. Dit laatste dient dan ook te geschieden voordat de computer wordt ingeschakeld. In dit artikel zullen we in hoofdzaak kort ingaan op de mogelijkheden van de zogenaamde 'spreadsheet' programma's.

Apparatuur en programmatuur

De ontwikkelingen van de laatste jaren brengen met zich mee dat de microcomputer binnen het financiële bereik van steeds meer mensen komt. In de warenhuizen als Vroom en Dreesman, Bijenkorf en andere kunnen reeds microcomputers vanaf f 200,- worden aangeschaft (homecomputers). Ter illustratie van de prijsontwikkeling kan er op gewezen worden dat een vergelijkbare homecomputer die nu f 200,- kost in oktober 1981 nog f 600,- moest opbrengen (sinclair zx80). Het gebruik van homecomputers beperkt zich tot spelletjes in de huiselijke sfeer.

Voor meer professionele apparatuur moet als prijsindicatie toch wel gerekend worden op f 10.000,- inclusief een schijvenstation, beeldbuis en printer. De markt voor microcomputers is volop in beweging en wordt gekenmerkt door dalende prijzen, toenemende technische mogelijkheden, veel aanbieders en grote aantallen mutaties binnen de aanbieders. 'Osborne', een bekende Amerikaanse fabrikant van microcomputers, is bijvoorbeeld ten ondergegaan aan de 'cut throat competition' in deze markt. 'Cut throat competition' is te omschrijven als een concurrentieslag tussen ondernemingen op het scherp van de snede.

Marktleiders zijn op dit moment Apple (met merken Apple 2, Lisa, Macintosh) en IBM (met IBM PC en IBM PC-junior, ook wel aangeduid met de naam 'peanut'). IBM is sterk in opkomst op de 'micro' markt. Veel ondernemin-

gen werken al met zogenaamde mainframes (computers met een grote opslag en verwerkingscapaciteit) van IBM en hebben zodoende al zakelijk contact met deze onderneming.

De programmatuur wordt de laatste jaren in toenemende mate gekenmerkt door gebruiksvriendelijkheid. Deze gebruiksvriendelijkheid is het gevolg van een drietal oorzaken:

1. Met behulp van de huidige software hoeft in steeds mindere mate geprogrammeerd te worden. De standaardsoftware is namelijk al voorgeprogrammeerd. Desbetreffende software bezit een aantal instructies en een bepaalde structuur.
 2. Verschillende soorten standaardprogrammatuur zijn tegenwoordig geïntegreerd te verkrijgen. Lisa van Apple bevat bijvoorbeeld in één pakket tekstverwerkingsprogrammatuur, grafische mogelijkheden, een calculator en een spreadsheetprogramma. Doordat dit alles in één pakket geïntegreerd te gebruiken is, is door een minimum aan handelingen een rapport op te bouwen waarin tekst, grafieken, tekeningen, prognoses en berekeningen aan één stuk kunnen worden opgesteld en afgedrukt.
 3. Zowel de handelingen als programmainstructies zijn veelal in het Nederlands i.p.v. het Engels gesteld. Iets dat de toegankelijkheid in hoge mate vergroot.
- Voor de bedrijfseconomische toepassingen zijn vooral de zogenaamde spreadsheetprogramma's van belang. Een spreadsheetprogramma is een elektronisch matrixprogramma. Het beeldscherm ziet er uit als op figuur 1.

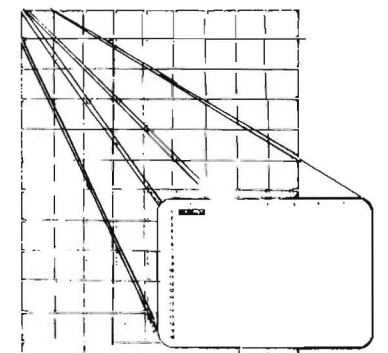
R	k	1	2	3	4	5	7
1							
2							
3							
4							
5							
6							
7							
1/m							
20							

figuur 1

De kolommen zijn de verticale indeling. In dit voorbeeld k 1 tot en met 7. De rijen zijn de horizontale indeling. In dit voorbeeld R 1 tot en met 120. We hebben daarmee een matrix gevormd, waarin $20 \times 7 = 140$ gegevens kunnen worden ingevuld. Een vakje (cel) in de matrix wordt aangeduid met het rijnummer gevolgd door het kolomnummer (bv. R 1, k 2). Voor het invoeren van de gegevens moet de regelwijzer (cursor) in de desbetreffende cel staan. De in te voeren gegevens zijn: omschrijvingen, getallen, formules.

De standaardindeling van Visicalc en Supercalc, twee bekende spreadsheetprogramma's is een 254×63 matrix. Multiplan heeft $255 \times 63 = 16065$ cellen voor gebruik ter beschikking. 16065 lijkt veel maar bij een model van enige omvang is deze hoeveelheid cellen vrij snel benoemd. De meest recente ontwikkeling op het gebied van de spreadsheetprogramma's is het pakket Lotus 1-2-3 met als sterk punt de uitgebreide grafische mogelijkheden.

Stel dat op een bepaald moment de rijen 1 tot en met 20 en de kolommen 1 tot en met 7 op het beeldscherm zichtbaar zijn. Wanneer we de gegevens willen inbrengen in de 21ste of de 8ste kolom verschuift het beeldscherm. De 1ste kolom, respectievelijk rij is dan niet meer zichtbaar (zie fig. 2).

figuur 2

Het scherm van Multiplan ziet er als volgt uit (zie fig. 3). Onderaan het scherm zijn de twee belangrijke 'lines' en wel de dommand (instructie) line en de statusline. De dommandline geeft aan welke instructies mogelijk zijn. De statusline geeft aan waar de cursor zich bevindt. Op het scherm is dit R1C1 (R=row, C=column). Voorts geeft de statusline de hoeveelheid geheugencapaciteit aan die nog vrij is en de naam van het werkblad (worksheet) dat op het scherm is geprojecteerd. Op de messageline wordt de gebruiker gevraagd welk commando hij aan de computer wil doorgeven.

Het formuleren van een eenvoudig probleem als een break-even analyse is met behulp van een spreadsheet door een ervaren gebruiker in een uurtje te verwezenlijken. Wanneer de gegevens voor de analyse zijn ingebracht in de spreadsheet kan de invloed van iedere

Ernst & Whinney Nederland is een zelfstandig onderdeel van Ernst & Whinney International, een organisatie van accountants, belasting- en bedrijfsadviseurs met kantoren in meer dan 70 landen.

Onze praktijk in Nederland richt zich voornamelijk op vennootschappen (inter-)nationaal actief in handel, industrie en dienstverlening.

Wij adviseren over aspecten van nationaal en internationaal belastingrecht. Hierbij werken wij nauw samen met onze collega's in het buitenland.

JE HOEFT NIET GROOT TE ZIJN OM GOED TE ZIJN

Dat bewijzen dagelijks velen van onze collega's, die zelfstandig werkzaam zijn in de accountantspraktijk. We voelen er ons zelf ook bij horen met ons team van 95 mensen. Men kent elkaar nog. Met zo'n relatief kleine club kan de

werksfeer nog in belangrijke mate door u zelf worden bepaald.

Je moet goed zijn om groot te zijn. Want met een team van 21.000 mensen, wereldwijd, waarvan 4.000 in Europa, ben je groot.

We zijn dus groot en klein. Dat roept bijzondere verplichtingen op en stelt bijzondere eisen aan onze medewerkers.

Want gemakkelijk is het niet de ene dag een multi-nationale controle af te wikkelen en de volgende dag met de typische problemen van de kleine onderneming te worden geconfronteerd. Dat is een wereld van verschil. Hierop bekwaam en effectief kunnen inspelen eist meer dan bekwaame medewerkers. Het eist een juiste houding, integriteit en flexibiliteit. Natuurlijk hoeft men het niet allemaal alleen op te knappen maar staat onze auditors een team van specialisten op het gebied van belastingen en bedrijfsadviezen, nationaal en waar nodig internationaal, ter beschikking. Toch is het geen gemakkelijke zaak bij Ernst & Whinney Nederland, wél fascinerend.

Ter versterking van ons bestaand controle- en organisatie-team hebben wij ruimte voor bedrijfseconomen, die snel

door kunnen stoten tot één van de sleutelposities in onze controlesector. Plaatsingsmogelijkheden in 's-Gravenhage of Amsterdam, in onderling overleg te regelen.

Ons intern opleidingspakket is afgestemd op de nationale en internationale eisen, die onze cliënten ons stellen. Het is dusdanig ingericht, dat u zelf uw eigen promotiekansen bepaalt. Tevens kunt u op onze actieve steun rekenen voor een snelle voltooiing van uw postdoctorale accountancy studies. Dat is uw én ons belang! Honorering en secundaire arbeidsvoorwaarden zijn overeenkomstig internationale normen.

Uw sollicitatie wordt graag tegemoet gezien door W. Terpstra RA van ons kantoor 's-Gravenhage. Wanneer u eerst meer telefonische informatie wilt hebben, belt u gerust Marianne Bakker in Amsterdam op onderstaand telefoonnummer.

Ernst & Whinney Nederland

Koningin Julianaplein 10, 2595 AA 's-Gravenhage, tel.: 070-81 49 81
Parnassusweg 126, 1076 AT Amsterdam, tel.: 020-76 08 15.

Ook dit moet weer even genuanceerd worden. Bedrijven met zelfbestuur verschillen tenslotte onderling enorm en de aard van de onderneming beïnvloedt met name de winstbestemming. Er zijn bedrijven, die de winst terugploegen in de onderneming, vooral zolang de omvang van het eigen vermogen te wensen over laat. Maar er zijn eveneens ondernemingen, die los daarvan geregeld winst uitkeren aan de werknemers. Daarnaast zijn er nog bedrijven, die hun (over)winst bestemmen voor ideële doeleinden.

Jos de Ley

Stichting Zelfbestuur

Eén van de organisaties, die zich bezighoudt met zelfbestuur is de eerdergenoemde 'Stichting Zelfbestuur' in Utrecht. Die stichting is in 1981 opgericht door de 'Associatie van Bedrijven op Coöperatieve grondslag' (ABC). De belangrijkste activiteiten van de stichting zijn het geven van algemene voorlichting aan overheden, vakverenigingen en andere instellingen, het verzorgen van publiciteit (onder andere via het blad met de originele titel 'Zelfbestuur') en het adviseren van de aangesloten bedrijven met name op het gebied van rechtsvormkeuze, organisatie en samenwerking (Sinds kort ook in de vorm van de cursus 'Werken in Coöperatie'). Tevens verzamelt de stichting documentatie voor bedrijfsdemocratie in de ruimste zin des woords. De stichting maakt bij haar activiteiten onderscheid tussen starters, omzetters en bedrijven die al met zelfbestuur werken.

De 'Stichting Zelfbestuur' heeft zowel contacten met werkgevers- als met werknemersorganisaties. De samenwerking met het VNO en het NCW houdt niet over. Ofschoon de FME (de werkgevers in de metaal) wel eens een bedrijf hebben doorgestuurd naar de stichting, 'zien een groot aantal werkgevers zelfbestuur nog niet zo zitten', aldus Kees Willemsen. De vakbeweging heeft meer oog voor werknemerszelfbestuur, hoewel men het geheel kritisch volgt. Jos de Ley: 'Oorspronkelijk hebben de vakverenigingen zich afgezet, tegen met name productiecoöperaties. Ergens is dat inherent aan het verschijnsel

productiecoöperatie, want het heft de tegenstelling tussen ondernemer en werknemer op. En als die tegenstelling er niet meer is, dan heeft de vakbeweging geen streven meer, hoewel ze zelf ook toegeeft, dat zelfbestuur uiteindelijk het doel is.' Kees Willemsen vult aan: 'Ze willen wel echt meewerken, maar ze stellen een aantal kritische vragen, met name op het vlak van het naleven van CAO's en sociale verzekeringswetten. Ik vind dat ook wel begrijpelijk. We raden de bij ons aangesloten bedrijven dan ook aan om zich aan de CAO te houden.'

Inmiddels werkt de stichting ook al enigszins samen met universitaire instellingen. Vooral Groningse andragogen hebben zich vol overgave op het verschijnsel zelfbestuur gestort. Dit overigens in samenwerking met de bedrijfseconomen aldaar. Verder beperken de contacten zich nog tot incidentele gevallen, zoals bij doctoraalscripties en dergelijke.

Uitzondering hierop vormt prof. Walravens, die in de Raad van Advies van de Stichting Zelfbestuur zit. Hij is als bedrijfs socioloog verbonden aan de TH Delft en heeft enige studies verricht naar vooral het Joegoslavische model van zelfbestuur. Echter, in tijden van crisis is meer onderzoek naar alternatieve organisatievormen gerust de moeite waard. Wellicht ligt hier voor iemand een mooie taak.

RM (mmv Jasper van Vuuren)

'N PAAR STELLINGEN VAN DE MEEST GEPROMOVEERDE DRUKKER

Krips Repro – drukker van de meeste proefschriften in Nederland – stelde een aardig stellingenboekje samen.

U ontvangt het als u uw dissertatie in productie geeft bij Krips Repro.

Bel voor informatie met de afdeling Dissertaties.

Kaapweg 6, 7944 HV Meppel
Postbus 106, 7940 AC Meppel
telefoon 05220-53731

Arbeiderszelfbestuur

De bekendheid met (arbeiders)zelfbestuur beperkt zich op onze faculteit hoofdzakelijk tot een 'modelletje' van de heren Odink en Schoorl. Deze veronderstellen het één en ander, goochelen wat met symbolen en trekken vervolgens in hun welbekende boekje weinig opzienbarende conclusies. Is daarmee alles gezegd of is zelfbestuur meer? Rostra zocht het voor U uit.

'Het is natuurlijk niet zo, dat alle werknemers persé over alles zouden moeten meepraten,' stelt Kees Willemsen, directeur van de 'Stichting Zelfbestuur', tijdens ons gesprek op een gegeven ogenblik, 'het gaat erom, dat de werknemers de uiteindelijke zeggenschap hebben in het bedrijf.'

Het moge duidelijk zijn, dat die situatie in de praktijk nog niet overdreven veel voorkomt. Bij verreweg de meeste bedrijven staat gewoon aan de top de directeur, die de zaak als een verlicht despoot bestiert. Momenteel zijn er in Nederland dan ook maar enkele honderden bedrijven met iets dat gelijkenis vertoont met zelfbestuur. Het gaat daarbij in totaal om ongeveer vierduizend arbeidsplaatsen.

Geschiedenis

De geschiedenis van zelfbestuur gaat terug tot ongeveer 1800. Ten tijde van de industriële revolutie in Engeland begon de econoom en 'utopische socialist' Robert Owen te experimenteren met zijn communes en zijn bedrijven op coöperatieve grondslag. Hij betaalde, in schrille tegenstelling tot z'n medefabrikanten, zijn personeel redelijk goed en zorgde onder andere ook voor scholen, medische voorzieningen en huizen. De werknemers mochten meepraten en vrijwel alles geschiedde in perfecte harmonie. En ondanks het feit, dat Owen ogenschijnlijk met beduidend hogere kosten werkte dan zijn concurrenten, werd zijn experiment een succes. Hierdoor gesteund wilde hij het ook wel eens in de Verenigde Staten van Amerika proberen. Maar in dat land gaan sociale bewegingen en commercieel succes zelden hand in hand, zodat er van Owens plannen in de 'States' weinig terecht kwam.

In Nederland kwam zelfbestuur pas aan het einde van de vorige eeuw een beetje van de grond. Er ontstonden toen wat communes (waaronder 'Walden' van de schrijver Frederik van Eden) en later ook produktiecoöperaties. In 1901 werd de vereniging 'GGB' (Gemeenschappelijk Grond Bezit) opgericht. Uit de naam van de vereniging blijkt al, dat 't in het begin vooral draaide om landbouwcoöperaties, de zogenaamde 'kolonies'. Het gemeenschappelijk beheren van landerijen was een belangrijk punt. Zelfbestuur bereikte rond 1925 voorlopig zijn hoogtepunt in Nederland.

Vanaf de jaren zestig kwamen er weer meer bedrijven, die voor Zelfbestuur kozen als organisatievorm. Ten dele had dit te maken met het opkomen van de democratiserings- en kleinschaligheidbewegingen, terwijl ook

een rol was weggelegd voor de economische crisis. Laagconjunctuur bevordert zelfbestuur. 'Je ziet het gebeuren', zegt Jos de Ley, publiciteitsmedewerkster bij de 'Stichting Zelfbestuur', hierover, 'het komt geregeld voor, dat bedrijven die dreigen failliet te gaan, door de werknemers in de vorm van zelfbestuur worden voortgezet.' Op het ogenblik is het zo, dat Nederland wat betreft het aantal bedrijven met zelfbestuur positief noch negatief afsteekt bij het buitenland. De grote koploper in Europa op het gebied van zelfbestuur is Italië. Daar zijn zo'n half miljoen mensen werkzaam in bedrijven, waarin de werknemers het voor 't zeggen hebben.

Problemen

Vanzelfsprekend gaat het 'rnnen' van een bedrijf met werknemerszelfbestuur niet altijd van een leien dakje. De moeilijkheden variëren van bedrijf tot bedrijf. Bedrijven die onderling ook weer enorm verschillen. Enerzijds is er bijvoorbeeld bouwbedrijf 'Moes' met zevenhonderd zichzelf besturende werknemers. Anderzijds zijn er klusscollectieven, schildersbedrijfjes, vrouwenrestaurants en dergelijke waar hooguit tien mensen werken.

Het grote gemeenschappelijke probleem is echter het verkrijgen van kapitaal. De traditionele geldschietters, de banken, zijn over het algemeen nogal terughoudend tegenover zelfbestuur. Veelal zijn de bestaande financieringsinstellingen de mening toegevoegd, dat het management bij bedrijven met zelfbestuur wel niet zal deugen en dat er wel veel te veel gekletst zal worden.

Een andere manier om de passiefzijde van de balans een wat florissantere aanblik te geven is via de regionale ontwikkelingsmaatschappijen. Probleem hierbij is, dat die regionale ontwikkelingsmaatschappijen slechts meedoen, wanneer ze kunnen deelnemen in het aandelenkapitaal. Echter, bedrijven met zelfbestuur hebben vaak als rechtsvorm de coöperatieve vereniging en beschikken derhalve niet over een aandelenkapitaal. De oplossing is gevonden in een combinatie van een BV en een 'gewone' vereniging, die de aandelen van de BV beheert. De werknemers zijn dan lid van die vereniging en tegelijkertijd de baas.

De consequenties van al die moeilijkheden met het vergaren van kapitaal is, dat bedrijven met zelfbestuur merendeels arbeidsintensieve bedrijven zijn. Zelfbesturende bedrijven zijn doorgaans werkzaam in sectoren

Kees Willemsen

als de dienstverlening, de bouw en de lichte industrie.

Verschillen

'Welke leip gaat nou z'n eige op de keie schoppen?' Zo heeft dhr. F. Jacobse van het roemruchte duo zich in het verleden eens afgevraagd. Toch is dat een situatie, waarmee werknemers, die zelf de touwtjes in handen hebben, geconfronteerd kunnen worden. Het waarborgen van de continuïteit kan om ontslagen vragen. Soms zal het nodig zijn om collectief naaste vrienden en collega's op straat te zetten. Dit is een verschil met het reguliere bedrijfsleven, waarin het personeel weliswaar wikt, maar de directie uiteindelijk beschikt. Desondanks ontslaat men in bedrijven met zelfbestuur wel-degelijk, wanneer het vereist is. Zelfs gebeurt het, indien het niet anders kan, dat querulanten er zonder pardon uitgegooid worden. Dat de emoties bij dergelijke operaties soms hoog oplopen, is een duidelijke zaak.

Een ander in het ooglopend verschil tussen ondernemingen, waarin de werknemers autonoom zijn en 'gewone' bedrijven is de beloningsstructuur. De inkomensverschillen in bedrijven met zelfbestuur zijn vaak geringer. De mate van nivellering hangt voornamelijk samen met de grootte van een bedrijf. Kleine collectieven kennen nauwelijks inkomensverschillen, terwijl grote ondernemingen met zelfbestuur zich meestal gewoon aan de CAO moeten houden en zich dus geen eigen inkomensbeleid kunnen veroorloven, afgezien van de inkomens boven de CAO (directie bv.) die bij enkele bedrijven beperkt zijn.

Overeenkomsten

Zoals reeds eerder gezegd heeft het bankwezen een wat kritische kijk op bedrijven met zelfbestuur. Daarmee staat het echter niet alleen. Velen staan er nogal sceptisch tegenover. Werknemers, die hun eigen baas zijn, worden gezien als wezenloze lieden met baard en slobbertrui, die bovendien debet en credit niet uit elkaar kunnen houden. Het zouden woeste hemelbestormers zijn, die het liefst in drie dagen het socialisme zouden willen afkondigen. Dit ietwat gechargeerde beeld strookt echter niet met de werkelijkheid. Er werken gewone mensen in bedrijven met zelfbestuur, die echter meer inzicht wensen in hun werk en er daardoor vaak meer plezier aan beleven. Zij zijn echter (noodgedwongen) meestal even commercieel bezig als ieder ander bedrijf. Winst wordt noodzakelijk geacht voor de continuïteit en men is er dan ook zeker niet afkerig van.

Wie krijgt de schuld?

Een man loopt 's nachts in zijn slaapkamer te ijsberen. Hij maakt daarbij zoveel herrie dat z'n vrouw er wakker van wordt. Nadat ze het even heeft liggen aanhoren, vraagt ze wat er aan de hand is. De man vertelt dat hij de volgende morgen f 10.000,- moet terug betalen, een som geld die hij niet heeft. De vrouw, die wil slapen, vraagt van wie hij het geld geleend heeft. Op het antwoord 'mr. Bakker' neemt ze de telefoon en belt Bakker op. Als Bakker uit zijn slaap gewekt is en opneemt zegt ze: 'Mr Bakker, mijn man moet u morgen f 10.000,- terugbetalen en die heeft hij niet. Nu kunt u zich zorgen gaan maken en kunnen wij gaan slapen.'

Het aardige gaat van dit verhaaltje af als we bedenken dat wij op dit moment wel eens de Bakker's van de wereld zouden kunnen zijn. Met vierenvertig landen in de Derde Wereld en in Oost-Europa die een gezamenlijke schuld aan het Westen hebben van meer dan tweeduizend miljard gulden. Het wordt zelfs beklemd als je daarbij nog weet dat de tien grootste Amerikaanse banken 150% van hun vermogen hebben uitstaan.

Na Polen, Argentinië, Mexico en Brazilië is de rij van landen die niet meer aan hun verplichtingen kunnen voldoen recent gegroeid met Chili, Costa Rica, Cuba, Joegoslavië, Nicaragua, Roemenië, Turkije, Zaïre, Zambia en nog enkele andere. Het enige wat deze landen vaak nog kunnen is het betalen van de rente over hun schulden. Hiermee is in sommige gevallen al vijftig procent van de exportopbrengst mee gemoeid.

Hoe heeft het zover kunnen komen? Wat zijn de gevolgen en is er een weg uit? Deze vragen konden we de afgelopen weken ook voor leggen aan twee grote economen uit die schuldenlanden. Minister Amir Jamal uit Tanzania, die op 16 maart aan onze faculteit een gastcollege gaf, en prof. Maria da Conceição Tavares uit Brazilië. Beiden waren zij in ons land voor het congres van de Evert Vermeer Stichting van 17 maart getiteld 'De Prijs van de Schuld'. Jamal heeft sinds de onafhankelijkheid van Tanzania in 1961 diverse ministersposten bezet. Op dit moment is hij minister zonder portefeuille, speciaal belast met de internationale economische contacten van Tanzania. Hij is lid geweest van de Brandt-commissie die twee rapporten over de betrekkingen tussen rijke- en ontwikkelingslanden heeft uit gebracht.

Maria da Conceição is geboren in Portugal. In 1954 ging ze naar Brazilië. In de periode 1968-1973 werkte ze in Chili voor de commissie voor Latijns-Amerika van de VN (CEPAL). Na de staatsgreep in Chili keerde ze terug naar Brazilië waar ze sindsdien economie doceert aan de universiteiten van Rio de Janeiro en van Campinas. Ze is actief lid van de PMDB, Brazilië's grootste oppositiepartij.

Tanzania

Als we samen met minister Jamal terug kijken op het economische verleden van Tanzania in een poging de huidige problemen te kunnen analyseren, dan valt op dat zowel interne als externe factoren een rol gespeeld hebben. Jamal, die wat dat betreft niet schroomt

hand in eigen boezem te steken, noemt in een interview met Joan Verloren van The-maat (I.S.S.) drie beslissingen genomen door regeringen waar hij zitting in had, die achteraf niet zo gelukkig blijken te zijn geweest. Na de belangrijkste nationalisaties in 1967 volgden er in 1971 nog een aantal. Deze laatst vonden vooral plaats in de onroerend-goedsector. De effecten van die latere nationalisaties werden echter vooraf niet goed overzien. Ze hadden beter voorbereid moeten worden. Een en ander blijkt bijvoorbeeld uit het volledig stil liggen van de bouw van kantoorgebouwen.

Op de tweede plaats zijn de coöperaties in Tanzania te snel afgeschafte. Ze functioneerden weliswaar niet optimaal, maar in plaats van ze te verbeteren werden ze vervangen door overheidsinstellingen. Die bleken nog grotere problemen met zich mee te brengen. Nu die overheidsinstellingen eenmaal een economische en politieke realiteit zijn geworden is het vrijwel onmogelijk ze weer te veranderen of af te schaffen.

Een derde gebied waar veranderingen op aan zijn gebracht waarvan Jamal nu zegt dat het medicijn erger is dan de kwaal, is de decentralisatie van bestuur. Tijdens de koloniale tijd en kort daarna bestond er een 'local government' dat was gebaseerd op een Britse regeling uit 1926, de zogenaamde 'indirect rule'. In de verschillende regio's zaten besturen met een vrij grote zelfverantwoordelijkheid. Dit systeem werd vervangen door één sterk centraal bestuur in Dar es Salaam. Op een bepaald moment bemerkte men echter dat decentralisatie van bestuur voor een efficiënt functioneren toch noodzakelijk was.

Het weer later delegeren van macht door de bureaucratische centrale overheid naar de regio's toe is in praktijk vrijwel ondoenlijk gebleken. Het veranderen en verbeteren van instituties die eenmaal op een bepaald spoor zijn gezet en in bepaalde richting rollen is ontzettend moeilijk. Jamal moemt dit de 'theorie van de ingeslagen weg'. Overigens legt hij bij zijn gastcollege aan onze faculteit uit dat het niet nemen van beslissingen die later niet zo gelukkig blijken te zijn geweest. Juist voor landen die door een recent verkregen onafhankelijkheid nog onervaren zijn is het noodzakelijk om te laten zien dat het een bestuur heeft dat durft te kiezen.

Invloeden van buitenaf

Van de externe factoren die een rol hebben gespeeld bij de schuldopbouw van Tanzania is er een aantal dat buiten de invloed van het westen ligt. De beide oliecrises hebben voor een energie rekening om van te huiveren gezorgd. Het bijzonder droge weer leidde er in-tussen toe dat men ook voor voedsel afhankelijk werd van het buitenland.

Wat wel binnen de invloedssferen van het westen en met name van de Verenigde Staten ligt zijn: de hoge rentestand, het begrotingstekort van de Verenigde Staten, het voorwaarden beleid van het IMF en de internationale economische orde.

De hoge rentestand van dit ogenblik betekent dat een groot deel van de exportopbrengst moet worden aangewend om de rente over de uitstaande leningen te betalen. Een groot deel van de import werd namelijk commercieel gefinancierd. Bovendien bestond een aanzienlijk deel van de ontwikkelingshulp in het verleden uit leningen tegen gunstige voorwaarden. Dit betekent vervolgens weer dat niet, of in ieder geval te weinig, geïmporteerd kan worden zodat de binnenlandse produktie onderuit gaat. Een dalende binnenlandse produktie betekent een dalende exportopbrengst en zo draait men dus in een neerwaartse spiraal rond.

Een voor de hand liggende oplossing zou een lening van het IMF zijn juist om de export op te peppen. Er is dan ook in 1979 een lening

met een grootte van \$300 mln. aangevraagd. Tot nu toe heeft het Fonds deze lening geweigerd. Tanzania moet eerst aan een aantal voorwaarden voldoen. De eerste eis van het Fonds is een 50 procent's devaluatie van de Tanzaniaanse shilling. De tweede is dat de reële inkomens van de landbouwbedrijven (=landbouwprijzen) met 40 procent omhoog moeten. Deze prijsverhoging moet in één maal worden doorgevoerd. Het probleem voor Tanzania is dat niemand deze enorme prijsverhogingen kan betalen. We mogen hierbij niet uit het oog verliezen dat we het hier hebben over een economie met een gemiddeld inkomen per hoofd per dag van rond de f 2,-. Erg veel flexibiliteit zit daar dus niet in. Men verwacht bij prijsstijgingen zoals voorgesteld door het Fonds dan ook een grote sociale onrust. Het tegenvoorstel van Jamal was de prijsverhogingen uit te smeren over een aantal jaren. Het Fonds ziet daar niets in. Jamal wijst erop dat er op dit moment geen internationale financiële instelling is die is toegespitst op de speciale problemen van de allerarmste onder de Derde Wereld landen. Het IMF heeft een enorm gebrek aan liquide middelen. Het IDA (International Development Association) staat er daardoor al niet beter voor. Uitsluitend de mogelijkheid van een internationale financiële crisis heeft

Reagan's oppositie tegen vergroting van de middelen van het Fonds iets verzwakt. Voorlopig echter zorgt het monetaire beleid van de Amerikanen, dat er op gericht is de inflatie laag te houden, voor een onbetaalbaar hoge rentestand. Het Amerikaanse begrotingstekort wordt daar wel mee betaald, maar ten koste van wie?

Jamal laat zich in bedekte termen uit. De onderhandelingen met het Fonds zijn immers nog niet echt doodgegeloopen. Hij is er teveel diplomaat voor om ze door uitspraken in Nederland definitief af te knippen.

Brazilië en Latijns Amerika

Maria da Conceição heeft er beduidend minder moeite mee een beschuldigende vinger op te heffen. Die vinger wijst dan voornamelijk in de richting van de Verenigde Staten. Naar haar mening zijn het de weloverwogen strategieën van de Amerikanen geweest die verantwoordelijk zijn voor de huidige situatie. Toen aan het eind van de jaren zestig het goud losgelaten werd stond de dollar als internationaal betaalmiddel op de tocht. Door het opbouwen van een Eurodollar markt en het laten ontstaan van internationale schulden in dollars bleven de Amerikanen echter in staat hun dollar als sleutelvaluta te handhaven.

Lang voordat er sprake was van IMF-leningen aan Latijns Amerika werd door veel landen daar een economische politiek gevolgd die gebaseerd was op de neo-klassieke theorie. Het waren dan ook ontwikkelingslanden met sterke sociale tegenstellingen binnen de grenzen. Het beleid was gericht op het creëren van een surplus. In theorie wordt dit bereikt via het indammen van importen, lonen en overheidsuitgaven ten gunste van een stimulant van de exportsector. Het surplus wat met name in Brazilië in het begin van de jaren zeventig ontstond, was echter geen surplus

opgebouwd uit gegroeide exporten. Dit surplus was ontstaan door rigoreuze kortingen van de uitgaven zijde. Bovendien wilden de Latijns-Amerikaanse centrale banken de inflatie in de hand houden door een zeer strakke krap geld politiek. Ten gevolge hiervan was de rentestand in Latijns Amerika hoog. Deze hoge rentestand stond in geen verhouding tot de lage rentestand in de V.S. en op de Eurodollarmarkt. Zeker na de eerste oliecrisis toen er een enorme overvloed aan liquiditeiten ontsoond in het Westen. Een overvloed die van \$100 mrd. Eurodollars in 1970 groeide tot \$1300 mrd. in 1980.

Tegen bijzonder gunstige rente kon men dus geld lenen in de V.S. en Europa. Zelfs landen als Argentinië die geen geld van buitenaf nodig hadden, leenden uit puur speculatieve overwegingen. Veel projecten werden met deze leningen opgestart. In eerste instantie zag het er naar uit dat die doorsluizen van olie- en eurodollars via de particuliere banken naar de Derde Wereld landen in Latijns Amerika op een positieve manier bijdroeg aan de ontwikkeling van deze landen. De snel stijgende energierekening kon men blijven betalen, de exportsector kon worden aangezwengeld en de gemiddelde binnenlandse consumptie nam zelfs toe.

Rond 1978 liep het fout. Carter gooid in de Verenigde Staten het roer om. Hij kwam met een werkgelegenheidsprogramma als belangrijkste verkiezingsissue aan de macht maar moest al gauw het bestrijden van de inflatie als speerpunt van z'n beleid maken. Een monetarist werd benoemd als president van de Central Bank. Zijn krap geld politiek zorgde er voor dat de rente in twee jaar steeg van 10 naar 20%. Deze enorme rentestijging had voor de landen in Latijns Amerika twee gevolgen. Teneerste werd het moeilijker om nieuwe leningen af te sluiten. De hoge rentestand betekende dat de rentabiliteit van de projecten veel hoger moest liggen. Veel projecten waar men al aan begonnen was kon men nu niet afmaken. Dit betekent, dat een deel van de productiecapaciteit braak kwam te liggen. Ten tweede betekende het dat de rentebetalingen over de oude al lopende leningen met sprongen omhoog gingen. De rente wordt voor iedere lening namelijk om de zes maanden bijgesteld. Voor Brazilië betekent het bijvoorbeeld dat een rentestijging van 1% er voor zorgt dat de totale buitenlandse schuld met \$1 mrd. toeneemt. Het aandeel van haar exportopbrengsten dat Brazilië aan rente en aflossing moest opbrengen werd haar te groot. Vorig jaar stopte ze met aflossen en het is nog maar helemaal de vraag hoe lang het betalen van de rente nog volgehouden kan worden.

Het IMF

De eisen van het IMF zijn op dit moment voor Brazilië gericht op verdere bezuinigingen op de overheidsuitgaven, verlaging van de inkomens en vermindering van de geldhoeveelheid. Het lijkt een oud verhaal dat iedereen al kent. Maar met welk doel? De inflatie in de hand houden kan het niet zijn. Andere kosten (energie, grondstoffen) gaan schoksgewijs omhoog en bevinden zich niet in de wurggreep van de Braziliaanse betalingsba-

lans problemen. De loonkosten vormen slechts 10% van het totale kostenpakket. De eisen leiden slechts tot ongelof en onrust. Een waarnemer vertelde aan de New York Times dat 'het IMF meer regeringen omver heeft geworpen dan Marx en Lenin bij elkaar'.

Toch zouden landen niet eens zo afkerig zijn van de schokbehandeling van het Fonds, als de programma's maar een redelijk succesvolle reputatie zouden hebben. Het tegendeel is het geval. Volgens een analyse, uitgevoerd door T.R. Reichmann, een econoom van het machtige Trade and Exchange Relations Department van het Fonds, leidden van de 21 stabiliseringsprogramma's die na de eerste oliecrisis geïnitieerd zijn, slechts ongeveer 33% tot een succes. Van de 23 programma's uitgevoerd in 1978 en 1979 was in de helft van de gevallen sprake van een afname van de betalingsbalans tekorten en inflatie langs de lijnen van de door het Fonds gestelde programma.

Nieuwe geluiden

Ook bewindvoerders bij grote internationale organisaties gaan zachtjes geluiden laten horen die anders zijn dan dat we tot nu toe van hen gewend waren. Zo gaf Dr. F. van Dam, directeur bij de Wereldbank, op het kongres van de EVS, te kennen dat hij de eisen die op dit moment aan ontwikkelingslanden gesteld worden ongeschikt vindt. Er moeten volgens hem nieuwe criteria komen voor financiële hulp aan een Derde Wereld-land. Het welvaarts-niveau mag niet dalen, de overheid moet een stimulerende rol kunnen spelen en de schulden zouden niet direct afgelost behoeven te worden. In ieder geval mogen aanpassingsprogramma's niet leiden tot nieuwe schulden die de levensstandaard van de bevolking verder aantasten. De armste landen hebben behoefte aan kapitaal dat voor lange tijd ter beschikking staat. 'Wij moeten ons meer aan de noden van die landen aanpassen dan andersom', aldus een uiterst kritische Van Dam.

Dit soort geluiden lijken te wijzen in de richting van de Nieuwe Internationale Economische Orde. Dat dit ideaal van Derde Wereld landen juist nu verder weg lijkt dan ooit is echter maar al te waar. De internationale verhoudingen zijn op dit moment gespannen. Enkele economen in Derde Wereld landen roepen op tot onderlinge bundeling van kracht. Da Conceição stelt dat ze misschien geen macht maar wel schulden genoeg hebben om hun eisen kracht bij te zetten. Het stoppen van de rentebetalingen, wat de angst van velen in het Westen is, zit er voorlopig nog niet in. Bijna alle landen in de Derde Wereld zijn daarvoor te zeer afhankelijk van het Westen, ook voor hun eerste levensbehoeften. Handelsboycotten en inbeslagname van alle eigendommen die ingezetenen van het rebellerende land in het Westen hebben lijken dit soort actie's uit te sluiten.

Pas als er Amerikaanse banken failliet gaan door teveel opschorting van schuldafbetalingen komt de zaak op scherp te staan. De meeste particuliere banken die onder de schuldenvorderingen dreigen te bezwijken zoeken de oplossing waarschijnlijk in het verhandelen van die schulden. Een bank ver-

Verburg: 'Er moet wat vers bloed komen'

De leerstoel 'Bedrijfsorganisatie en arbeidsverhoudingen' wordt op onze faculteit bezet door professor P. Verburg, een eveneens in rookwolken gehulde, vitale zestiger. Hij had als voorgangers 'grote namen' als Limperg en Van der Schroeff. Met Limperg begon ook de geschiedenis van de leerstoel. Reeds hij doceerde, naast vele andere bedrijfseconomische vakken, een vak met de archaische naam 'leer van de inwendige organisatie'. Sinds Limperg heeft het vak altijd bestaan aan de faculteit, hoewel de naam af en toe veranderd is. De term 'arbeidsverhoudingen' is ook pas veel later toegevoegd.

Overigens heeft bijna elke economische faculteit in Nederland een leerstoel, die vergelijkbaar is met die van Verburg. 'Slechts de accenten liggen bij de faculteiten verschillend,' aldus de Amsterdamse hoogleraar.

'Wij benaderen het vak erg sterk interdisciplinair, dat wil zeggen vanuit het oogpunt van verscheidene vakken, in Tilburg wordt het vak erg kwantitatief benaderd en bij de VU heeft men een combinatie van interne en externe organisatie in één leerstoel.'

De interdisciplinaire benadering van Verburg zorgt ervoor, dat het vak zowel raakvlakken heeft met de externe organisatie als met kwantitatieve vakken als calculatie en bedrijfsplanning, de duistere magie van Van der Zijpp. Ook de organisatiesociologie en de economische sociologie spelen een rol bij Verburg's vak. De prof. wil zichzelf echter geenszins een soort centrale rol toedichten binnen z'n vakgroep.

Onderwijs

Het interdisciplinaire karakter van het vak komt ook tot uiting in het onderwijs van de leerstoel. Want hoewel de vakgebieden door invoering van de WUB scherper zijn afgebakend, is er toch sprake van een zekere grensoverschrijding; dit dan niet alleen op het inhoudelijke, maar ook op het persoonlijke vlak. Zo geeft dhr. Koster van de leerstoel 'Financiering' bijvoorbeeld ook doctoraal colleges bij de leerstoel 'Bedrijfsorganisatie en arbeidsverhoudingen'.

Die doctoraal colleges van de leerstoel mogen zich verheugen op een behoorlijk grote belangstelling. Volgens prof. Verburg niet onbegrijpelijk, omdat 'iedereen in z'n werkring wel te maken krijgt met organisatorische problemen.' Dat is niet de enige verklaring voor die populariteit. Vooral algemeen economen volgen het vak, omdat in het doctoraal o.s. één bedrijfseconomisch vak verplicht is. De meeste andere bedrijfseconomische vakken zijn voor de ware algemene econoom helemaal een verschrikking, dus dan kiest men in godsnaam maar interne organisatie. Naast deze negatieve verklaring speelt ook een rol, dat 'interne organisatie' niet slecht aansluit bij bepaalde algemeen economische vakken.

Voorts is het opvallend, dat de leerstoel bij haar onderwijs participatie van de studenten

zo veel mogelijk probeert te bevorderen. 'Ik begin hoorcolleges voor het tentamen klein met uitdrukkelijk te stellen, dat ik niet ga voordragen uit eigen werk. We bespreken iedere week een paar hoofdstukken uit de syllabus om zo vragen en discussie uit te lokken,' zegt Verburg. 'We proberen, dat ook te stimuleren door onderwerpen met een film of een videoband te illustreren, waardoor eventuele discussie gemakkelijker op gang komt.'

'Ook werken we met kleine werkgroepjes, waarin de studenten per college een bepaald gedeelte van de stof moeten bestuderen en daar ook vragen over moeten stellen. Het volgen van die werkgroepen is niet verplicht. Als men de literatuur op z'n eentje wil bestuderen, dan is dat ook prima.'

Dit alles geldt voor het tentamen klein en voor z'n equivalent in de tweefasen-structuur. Bij het tentamen groot maakt de leerstoel ook gebruik van kleine, tamelijk intensieve werkgroepen, maar het volgen daarvan is wél verplicht. Bij het tentamen groot nemen bovendien referaten en case-studies een belangrijke plaats in.

Onderzoek

De participatie, die al naar voren kwam bij het onderwijs, speelt ook bij het onderzoek een rol. Het spreekt voor zich, dat de kandidaats-assistenten deelnemen aan het onderzoek van de leerstoel, hoewel ze ook zelfstandig onderzoek kunnen verrichten. Daarnaast worden in het kader van de doctoraalscripties soms ook 'gewone' studenten ingezet bij het onderzoek.

Over de 'onderzoekoutput' van de leerstoel is prof. Verburg niet ontevreden. Er is één 'benedennormauteur', maar verder voldoet men aan de 'eisen' van de faculteit. Moeilijkheden bij het onderzoek, die je ge-

zien de aard ervan zou kunnen verwachten (bijvoorbeeld weerspannige bedrijven, die het vertikken om gegevens af te staan), treden nauwelijks op. De samenwerking met het bedrijfsleven is redelijk. Er zijn zelfs bedrijven, die gewoon op de leerstoel afstappen met de vraag of die daar wat onderzoek bij zou willen verrichten.

Voorzitter

Prof. Verburg heeft op meerdere manieren te maken gehad met bezuinigingen. In de eerste plaats kreeg hij er mee te maken via z'n eigen leerstoel, die er overigens niet slecht vanaf is gekomen. Niemand twijfelde echt aan het belang van het vak, zodat de plaats van Verburg na diens vertrek eind '86 zonder meer zal worden herbezet.

In de tweede plaats was Verburg betrokken bij de bezuinigingsoperaties, omdat hij de facultaire commissie heeft voorgezeten, die voorafging aan het disciplineplan. Dat was overigens niet de eerste commissie, die Verburg voorzat. Gedurende z'n achttienjarige carrière aan de faculteit, heeft hij vele bestuurswerkzaamheden verricht.

Over die eerdergenoemde facultaire voorzet was Verburg niet ontevreden. Hij vond, dat in het interne bezuinigingsrapport over het algemeen de diverse belangen goed tegen elkaar waren afgewogen. Daarentegen was hij van mening, dat het disciplineplan zelf te gemakkelijk tot stand was gekomen en, dat het wel iets meer 'diepgang' had mogen hebben.

Over z'n huidige positie wil de professor nog wel kwijt, dat het zijns inziens geen kwaad kan, dat er 'wat vers bloed komt'. Maar, zo voegt hij er tot slot nadrukkelijk aan toe, hij vindt persé niet, dat je bent afgeschreven, zodra je de zestig bent gepasseerd.

JJ, HPK, RM, MM

den. Die scheve leeftijdsverdeling is door de historie bepaald. Met Limperg werd de amsterdamsche 'school' van bedrijfseconomen 'gesticht'. Daarna kwam de tweede generatie met onder andere van der Schroeff. Ankum, van Philips, de Jong en Verburg horen tot de derde generatie. Het gemeenschappelijk kenmerk van een amsterdamsche school is verdwenen, op het taalgebruik na; rotterdam's blijft.

Wellicht is het een gemis dat er geen amsterdamsche school meer bestaat. Van een groep onderzoekers die enthousiast met elkaar een front vormen gaat toch een bepaalde uitstraling af. Een uitstraling die onderzoeksoverdrachten oplevert, studenten trekt en naam geeft.

De Jong is het niet geheel met me eens. Hij stelt dat een groep onderzoekers die op verouderde stellingen doorwerkt niet goed is. De Limpergiaanse stellingen die de amsterdamsche school bijeen hield respecteert hij maar kan hij niet aanhangen. Wel meent hij dat er een aantrekkingskracht uitgaat van een groep onderzoekers met een gemeenschappelijke identiteit. Na wat aarzeling geeft hij toe dat er van deze vakgroep weinig aantrekkingskracht uitstraalt. Hij haast zich om daarbij te zeggen dat het voor onderwijs wel meevalt. In het bedrijfsleven is men content met de bedrijfseconomen die de vakgroep afleveren.

Wanneer in het kader van de bezuinigingen het aantal leerstoelen moet halveren en uw leerstoel moet daartoe fuseren met een andere leerstoel, met welke leerstoel zou u zo'n fusie willen aangaan?

'Dat is ontzettend moeilijk te zeggen omdat wij verbindingen hebben met alle mogelijke leerstoelen. Niet met alle in gelijke mate, maar er zijn connecties. Een heel goed verband zou bijvoorbeeld met economische orde mogelijk zijn, omdat daar het geheel van instituties en de veranderingen daarin aan de orde is. Daar hebben wij, zij het op het terrein van de markteconomie, ook mee te maken. Een mogelijkheid is er ook, maar dan ga je een andere kant op, met int. organisatie samen te gaan. Je kunt interne organisatieproblematiek en de externe organisatieproblematiek vanuit een bepaald gezichtspunt in elkaar schuiven. Er is momenteel een stroming in de V.S. van Williamson aan de university of Pennsylvania, die dat nogal aardig doet. Daar zitten wel mogelijkheden in. Maar het schept toch een zekere eenzijdigheid.' Een mooi antwoord, over marketing wordt niet gesproken terwijl oorspronkelijk externe organisatie, marketing en market research één leerstoel vormden. Bij het overlijden van Haccôu was het vak nog ongedeeld, en toen kwam Dreesmann en die kreeg ook alle drie. Dat was een moeilijke gang van zaken met redelijk wat problemen. De vakgroep heeft toen gevraagd of de Jong terug zou komen

uit Nijenrode. Dreesmann hield marketing. Ook hoor ik de Jong niet over economische geografie, terwijl de facultaire structuurcommissie hen als de pijlers van het cluster 'mesoeconomie' had gezien.

Zijn extern en marketing niet bij elkaar te stoppen? Volgens de Jong is er een verschil in methodiek. Externe organisatie volgt een methodiek die meer verwant is aan algemene economie dan aan bedrijfseconomie.

Tot slot wil de Jong wat kwijt over het bedrijfseconomisch onderwijs in de propedeuse. Hij is het daar niet mee eens. De studenten krijgen een veel te versnipperd beeld van het vakgebied omdat eenieder in z'n eigen winkelje gaat zitten. Hij heeft veel liever dat bijvoorbeeld Van der Zijpp het hele propedeuse onderwijs doet. Dat de verschillende vakgebieden door één persoon worden belicht. Volgens de Jong zal deze oplossing wel inhouden dat er meer sommetjes worden gemaakt maar desondanks geeft hij voor deze oplossing graag zijn ruimte in de propedeuse weg.

ecoline

Zijn economen saai? Lange tijd heb ik dat gedacht. Met mijzelf als gunstige uitzondering die die regel bevestigde natuurlijk. Toch heb ik het altijd vreemd gevonden, dat er nu nooit eens leuke dingen met economen gebeuren. Vroeger, ja vroeger, dat was andere koek. Marx dronk en sloeg z'n vrouw de trap af. Had bovendien eeuwig schulden. Keynes speculeerde zich rijk en stond bekend als arrogant in de omgang. Ook nog homoseksueel nota bene. Maar hier in Nederland gebeurt er nooit iets. Tenminste ik had de hoop al bijna opgegeven, toen het interview met Dr. A. Peper en niet te vergeten zijn vrouw in Vrij Nederland verscheen. Toen ik het las, dacht ik met een verzonnen interview te maken te hebben. Een gewaagde stunt van Ischa Meijer om de voormalige professor Sociaal-Economisch Beleid af te schilderen als een banaliteiten uitkramende Hans Worst. Maar wat had de echtgenote van Bram de kennelijk wraakzuchtige verslaggever misdacht om zo neergezet te worden? Dat Ischa iets tegen volgevreten burgervaders was voorstelbaar, maar om mevrouw Peper erin te betrekken door haar te laten zeggen 'Nou ik vind dat Bram best wel op Vonhoff lijkt' was op z'n minst bedenkelijk. En bleef het daar maar bij. Ma Peper blijkt in het interview de karikaturale bevestiging van het geloof dat niet de burgemeester de stad bestuurt, maar de vrouw van de burgemeester. Zij: 'Bram is te naïef. Hij zit niet zo in elkaar. Ik moet hem vaak voor mensen waarschuwen. Ik hoor veel meer dan hij op het stadhuis. En ik kan beter combineren. Dan zeg ik: Bram, pas op. Maar vaak hoort hij het geneens.' Hij: 'Ja. Dat is pas voorlichting. Dat weet ik wel. Maar ik word er zo moe van.' Maar niet alleen in het besturen van de stad vond Bram steun bij zijn 'bekneisde' (sic) vrouw. Zij: 'Aan trutwerkjes heb ik altijd een kelere-hekel gehad. Voor dat lullige typewerk heb ik indertijd gelijk een assistentie genomen, zodat ik rustig alle nota's kon doornemen. (...) Ik heb ook altijd Bram zijn SER-stukken gedaan.' Nu is de SER niet meer wat het geweest is, maar om nu te suggereren dat schreeuwerige professors-vrouwjes de dienst uit maken gaat wel erg ver. Ook niet erg verheffend voor Bram. Het interview met paartje Peper is verder een grote klaagzang t.a.v. weinig respect vertonende agenten en suppoosten, ongezellige socialisten (Zij: '...Maar ik ben toevallig wél getrouwd met de enige aardige socialist die er is.'), een konkelende gemeenteraad en falende voorlichtingsambtenaren. Brams brompotterij wordt voortdurend afgewisseld met de kruidige vismarktpraat van zijn ega. De volgende dagen bleek het interview geen ver doorgevoerde grap. Kronkelend als een aal begon Bram zijn excuses rond te strooien. Berichten in de Volkskrant en het NRC bevestigden de authenticiteit van het vraaggesprek. Mijn ogen gingen open. Eindelijk een economisch deskundige met komische kwaliteiten.

Weliswaar ten koste van zichzelf, maar desalniettemin. En in plaats van zijn mond te houden zorgde Dr. Peper voor nog meer plezier door uitgerekend in Tros-Aktua (had zijn voorlichtingsambtenaar niet even kunnen waarschuwen?) hakkend en stotterend zijn misstap nader toe te lichten op een wijze die de zaak alleen maar erger maakte. Proficiat Bram, grote klasse!

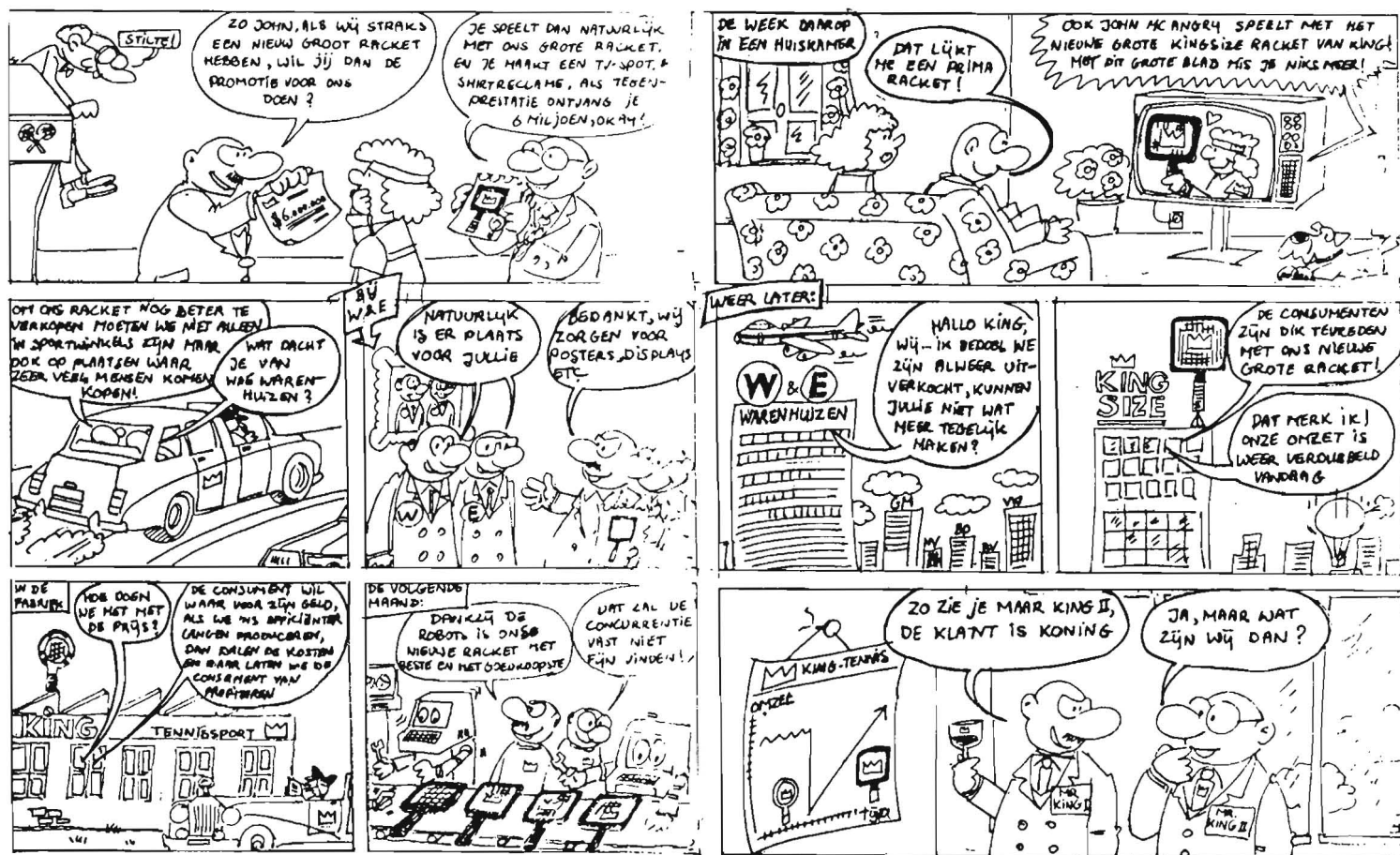
Er zit een vreemde kant aan deze zaak. In de jaren zestig en zeventig ontstond de goede gewoonte om gezaghebbende figuren niet meer serviel te benaderen, maar kritisch te volgen en niet automatisch uit te gaan van bepaalde kwaliteiten die met een maatschappelijke positie zouden moeten samenhangen. De regenten en mandarijnen werd het vuur aan de schenen gelegd. Een prettige paniek was het gevolg. Politici moesten op vragen daadwerkelijk antwoorden. Nu raken ze daar redelijk snel aan gewend en wagen de antwoorden niet altijd even duidelijk, maar de verschillen waren groot. Op oud beeldbandmateriaal valt goed te zien hoe onnozel de journalisten vroeger gezaghebbers benaderden ('Wat voor weer hebt u op uw reis gehad, Excellentie?'). Eén van de bevestigingen die in die periode actief meedeed aan het neerhalen van de zelfgenoegzame autoriteiten was Nieuw Links binnen de PvdA. Eén van de actiefsten binnen deze groep was André v.d. Louw, momenteel tijdelijk bij de KNVB geparkeerd. Van der Louw werd weggeroepen als burgemeester van Rotterdam, waar men hem overigens van alle kanten prees, om socialistische cultuurpolitiek te gaan bedrijven in Den Haag. Van der Louw was dikke maatjes met Peper en drukte ondanks tegenstand zijn benoeming als nieuwe burgemeester er door. So far, so good. Bram 'ligt niet lekker' bij de Rotterdamse partijgenoten en dat is er niet beter op geworden. Ook de ambtenarij, met name de afdeling voorlichting, sluit zich aan in het koor der ontevreden. Na het interview met VN barsste de bom.

De grote vraag is natuurlijk, waarom Peper niet onmiddellijk uit zijn positie gewipt is om weer professor te worden of groente te gaan telen. Wat bezielt de PvdA om deze man te handhaven? Een burgemeester, als manager van een grote stad, kan het zich niet permitteren om publiekelijk zijn ambtenaren af te vallen. Er zijn natuurlijk uitzonderingen mogelijk als de betreffende persoon een indrukwekkend beleid voert, dat op grote weerstand binnen het ambtenarenapparaat stuit, ondanks de ondersteuning van de raadsfractie. En zelfs dan is het misschien beter om op te stappen. Maar daarvan is hier geen sprake. De voorlichtingsambtenaren spreken over een gebrek aan beleid, zodat er weinig voor te lichten valt en de verstandhouding met de kennelijk ongezellige partijge-

noten is er niet op vooruit gegaan. Is Peper landelijk gezien dan zo'n politieke ster, dat zijn partij hem de hand boven het hoofd houdt? Ik kan het me niet voorstellen. Er blijft m.i. maar één mogelijkheid over. Bram heeft de juiste vriendjes op de juiste plaats. Zoals helaas ondanks alle veranderingen waarschijnlijk nog steeds het geval is in veel betere banen in het bedrijfsleven en bij de overheid. Eens in de zoveel tijd maakt zo'n incapabele prutser een reuzeblunder en komt de zaak aan het licht. Een leuk geval was de OGEM, die gerund werd door een vrijwel integraal overgeplaatst contingent ARP-prutters. Dat er een intiem sfeertje ontstaat in dit soort gevallen wil ik graag geloven. Uitzonderlijk is het allemaal niet te noemen. Maar het blijft ergerlijk dat de mensen die nu Peper in stand houden dezelfde zijn die eertijds op de bres stonden om de zelfingenomen holheid van sommige autoriteiten aan te vallen. De lering die uit deze zaak valt te halen is dat carrière-makers twee wegen kunnen volgen om een riant maatschappelijke positie te bereiken. Of je likt je in in een ploegje potentiële managers of hoge ambtenaren, zoals bijvoorbeeld de studentencorpora. Of je komt in de gunst van columnist die in slecht gelezen blaadjes met een beperkte oplage schelden tegen blunderende gezagsdragers die niet de konsekventie van hun gedrag aanvaarden. Succes verzekerd!

Steven Adolf

Bedrijvigheid bij Bedrijfs?

In het kader van de vakgroepenserie bekeken vier redacteuren de helft van de vakgroep Bedrijfseconomie. Aan het woord komen de heren Cohen, De Jong en Verburg. Een selekte niet representatieve steekproef, dus wellicht onbetrouwbaar.

Cohen: 'wekelijkse column in het NRC'

In de verscholen hoek tegenover Rembrandthuis en pentagon, ongeveer een kwartier lopen van de kantine, huist een van de kleinste leerstoelen van de vakgroep bedrijfseconomie: Marktbeleid en Marktonderzoek, in de volksmond marketing genoemd. Gering qua omvang, maar zeker niet qua bekendheid. 2/3 van het personeel timmert regelmatig aan de weg: Anton Dreesman, van wie men helaas slechts zeer sporadisch kan genieten en Nico Cohen, fulltime medewerker. Deze laatste zal met name bij jongerejaars bekend zijn. Hij behoort namelijk tot de nieuwe generatie opvoeders in de economie, die de monopoliepositie van Arnold 'Kern' Heertje danig heeft aangeast. Naast boekjes voor de examen klassen van middelbare scholen, vult Cohen (met Schöndorf) een wekelijkse column in het NRC en was onder meer verantwoordelijk voor de recente Teleac-cursus. De derde telg van de marketing-familie is Herman Menco, net als Dreesman part-time en evenals de ondernemende hoogleraar directeur-eigenaar van een (zij het ietwat kleinere onderneming). Veelvuldig zal men de marketing-mensen op onze faculteit niet tegenkomen. Bij ons bezoek was alleen de heer Cohen aanwezig. In een anderhalf uur durend gesprek kwam de Sjakie Swart achtige publicist over als een goedgehumeurd veelprater. Met name de marketing van de faculteit vindt Cohen een belangrijk en onderschat onderwerp. Populariseren van de economie is een belangrijke taak en dat wordt hier op de faculteit te weinig ingezien. Dit populariseren begint op de middelbare scholen. De inhoud en structuur van het vak is daar de laatste tijd enorm verbeterd. 'Jongens, die hier het eerstejaar komen denken bij de Algemene Inleiding: 'Jezus waar gaat het over. Ik zou best willen aanpakken aan de hand van een boek als dat van Andriessen of van Schöndorf en De Kam, prima boeken.' Halverwege vraagt Cohen waar we eigenlijk voor komen en begint vervolgens, na onze uitleg, de positie van de leerstoel toe te lichten. 'Marketing is een jong vak. Het is er hier op de faculteit pas bijgekomen. Als je onze positie gaat vergelijken met Rotterdam of Groningen.....daar heb je twee full-time

hoogleraren met ieder een volledige staf! Hier doet Cohen nagenoeg alles in z'n uppie. Ik pas op de winkel.' In het jaar '82/'83 hebben zo'n 65 studenten tentamen marketing gedaan en zijn er ongeveer 20 scripties bij de leerstoel geschreven. 'Men beseft steeds meer dat je met een vak als marketing je kansen op de arbeidsmarkt vergroot.' Ondanks deze toenemende populariteit zal de bezetting deze lijn niet volgen. De marketing-lobby heeft het in het verleden duidelijk laten afweten. 'Kijk eens naar Van Ankum, Driehuis, Verburg, Thoben, het ISMOG. Hoeveel mannen lopen daar?' Sikkeneurig wordt Cohen er niet van. 'Ik klaag niet. Medewerkers op deze faculteit hoeven niet te klagen. Het moet wel heel raar lopen als je hier in de stress raakt. En als dat gebeurt, dan heeft dat andere oorzaken. Ik denk bijvoorbeeld dat er veel te weinig gelachen wordt. Ik heb soms het idee dat wij hier nog de enige zijn die zo nu en dan eens lol hebben.' Nu marketing ook in het verplichte deel van het doctoraal zit, zullen meer studenten mee kunnen lachen ('We zitten in de B3. Als het aan marketing had gelegen dan hadden we dat natuurlijk nooit zo genoemd. Daar kun je toch niet mee naar buiten komen'). Deze studenten zullen dan ook kunnen proeven van een van de aantrekkelijkste producten die de leerstoel te bieden heeft: het leeronderzoek. Zelfstandig een onderzoek doen bij bedrijven, meelopen bij een marktonderzoeksburo of op een marketingafdeling: kortom een stuk praktijk ervaring opdoen via een stage: 'Wij zijn de enigen hier op de faculteit die daar wat aan doen. Bij de introductie vond iedereen dat nogal raar. De onderwijscommissie deed nogal moeilijk. Maar alle ambtelijke of formele grappen zijn minder belangrijk. Het gaat er ons om dat de studenten de bedrijfsproblematiek daadwerkelijk kunnen onderzoeken. En ze vinden dat nut, dat blijkt. Ze zijn allemaal zeer enthousiast. Sommigen gaan naar het buitenland (Hong Kong, Brazilië), anderen lopen mee met een onderzoeksburo (Maurice de Hond, ECSO) of bij een grote organisatie (ITT, PTT). Dat willen we zo houden.' Tot slot nogmaals Cohen's stokpaardje: het populariseren van de economie. 'In een van

mijn stukjes in het NRC (economie kiezen) beschrijf ik waarom economie zo zinvol is om te studeren. En waarom je dat nu juist aan de UvA moet doen. We hebben genoeg sterke punten. Je ziet het aan het marktproces (Onze faculteit komt qua omvang na Rotterdam en Tilburg). Daarnaast is Amsterdam een aantrekkelijke stad om in te studeren. Onze faculteit is altijd een kritische geweest, en dat is te waarderen. Een uitspraak als van Duisenberg dat de UvA niets meer is betreurd ik. We hebben mensen die iets uitdragen. Kijk naar Dresmann, De Jong, Driehuis. Daar heb ik bewondering voor. Driehuis treedt ook op het secundair nivo naar buiten. Boekjes voor de Havo, de Mavo. Dat is toe te juichen. Je moet economie aan het grote publiek verkopen. Dat wordt op onze faculteit te weinig ingezien. Als je op secundair nivo duidelijk kunt maken wat economie inhoudt is dat een basis voor een bloei op het tertiair nivo.' Aan goede bedoelingen ontbreekt het de marketing mensen niet. En via marketing-groot kun je zeker een hoop ervaring opdoen in de praktijk. Maar wanneer men iets meer aanwezig zou zijn of met een kleine uitbreiding van het personeel zou het de studenten allemaal wat makkelijker gemaakt worden.

De Jong: 'De randen van mijn vakgebied zijn erg gerafeld'

Het is half twaalf 's morgens wanneer ik De Jong's kamer betreedt. Door een lichte mist van sigarenrook kan ik hem achter z'n bureau zitten; een groot houten gevaarte met haaks daarop een tafel vol met papieren, rapporten en krantjes. De kamer van een lezer, getuige de boekenkasten, maar ook de kamer van een schrijver, getuige de doosjes presentexemplaren van de nieuwste Italiaanse editie van zijn boek over de Europese bedrijfsstructuur. 'Externe organisatie is een buitenbeentje binnen de bedrijfseconomie', stelt hij. 'Externe organisatie is een buitenbeentje binnen de gehele faculteit. Omdat het, meer dan een ander vak, raakt aan alles wat er op deze faculteit gedooft wordt.' Een fraaie stelling, die ik als oud-student van de Jong niet kan weerleggen voor wat betreft zijn aanpak van de externe organisatie. Hij houdt er een soort institutionalistische aanpak op na waarin hij als nieuwsgierig onderzoeker alle elementen die de bestaande situatie voortbrachten tracht te bevatten om die vervolgens te toetsen aan hun waarde; welke elementen zijn determinanten van de

structuur van bedrijfstakken, welke elementen bepalen het gedrag van bedrijfstakken en hoe bepaalt dat de prestaties van de ondernemingen binnen de bedrijfstak. Niet weinig van zijn collegae beperken zich tot hetzij de strikt micro-economische theorie van het bedrijf, of het aan marketing gelieerde onderzoek naar het optimale bedrijfsgedrag. 'Traditioneel was externe organisatie een vak dat enkel in de doctoraal fase werd gegeven en door veel studenten werd bezocht. Het was een soort afronding, een integratievak.' Wanneer zo'n vak veel raakvlakken bezit met andere vakgebieden dan verwacht je ook een zekere samenwerking. Binnen de vakgroep lijkt de samenwerking zich te beperken tot een samenwerking met interne organisatie. Dit geldt voor het propedeutisch onderwijs waar de beide vakken een gezamenlijk trimester vullen, als ook voor het onderzoek. Voor een huidig onderzoekproject is er samenwerking met Lambooy en mensen van Ismog. Is externe organisatie, zoals economische

geografie, een vak bij uitstek voor beleidsgericht onderzoek? 'Aan de ene kant wel. Het vraagstuk politiek, economische politiek, doet zich in optima forma bij externe organisatie voor. We hebben te maken met structuurpolitiek, industriepolitiek en met internationale politiek voor zover dat op ondernemingen betrekking heeft. Maar aan de andere kant is het niet exclusief. Er is ook veel theoretisch onderzoek waarbij je aansluiting moet houden.' Wanneer men de leeftijdsverdeling binnen de vakgroep bekipt valt op dat het overgrote deel van de hoogleraren tegen zijn emeritaat aan kijkt. Dat kan voor onderzoek z'n gevolgen hebben. Hoewel sommigen nog actief onderzoeken is bijna iedereen over z'n top heen. Resterend aantal vergrijzende hoogleraren met een respectabel verleden. Pas over tien jaar zullen we op deze faculteit weer een cohort dynamische en jonge hoogleraren bedrijfseconomie kunnen aantreffen. Zoals Van Winden, De Jager en Hartog de algemene economie van een verfrissende nieuwheid voorzien, zal er dan ook bij bedrijfseconomie weer stof afgenomen wor-

Marketingstrip

